

KOOPERATİFÇİLİK

Sayı - Nummer : 54

EKİM - KASIM - ARALIK

1981

October - November - December

TÜRK
KOOPERATİFÇİLİK
KURUMU'NUN 50.YILI

THE TURKISH CO-OPERATIVE ASSOCIATION was founded at İstanbul University in the year 1931, under the name of the Turkish Co-operative Society (Türk Kooperatifçilik Cemiyeti).

Its headquarters was moved to Ankara in late 1933, and at the beginning of 1934 amended its Statutes in conformance with the conditions prevailing at that date.

The Society changed its name into the «Turkish Co-operative Association» in 1948, and modified its Statutes in conformance with the Law No. 3512. on Associations

The General Assembly of the Association convened on 30 th May, 1964 and resolved that in the light of its 33 years of experience and in accordance with the requirements of the planned economy era, the Statutes of the Association should be re-written. The new Statutes drawn up accordingly were reviewed and adopted by the General Assembly at its meeting on 27th June, 1965.

The Government declared it as an association serving public interest in 1946. The subject with which the Association is concerned, is theoretical and practical co-operative work. Its object is to propagate co-operative ideas in theoretical and practical fields, to promote the co-operative spirit and ideas, and to support activities in this direction.

In order to achieve the objectives outlined in its Statutes, the Association engages in the following activities :

a. Conduct or cause to be conducted research on the subject of co-operative movement, commission its members or other scholars, experts and authors to write articles and books and prepare summaries of articles and books on subjects pertaining to co-operative movement and publish them.

b. Prepare or cause to be prepared standard states for the various types of co-operatives.

c. Make contacts nationally or internationally among all types of public and private agencies, organizations, associations and persons on the subjects related to co-operative movement, legislation and applications, and express its opinion on these subjects either directly or on request.

d. Convene academic meetings and arrange co-operative weeks, festivals and general co-operative conventions.

e. Conduct lectures, courses, seminars and general knowledge competitions in different parts of the country on the subject of co-operatives.

f. Join as member those international organization and associations whose objects are similar to its own.

g. Set up a library in the headquarters of the Association, closely connected with the co-operative movement concept, legislation and application and composed of books, periodicals and brochures in Turkish and foreign languages.

h. Participate in the conventions of international co-operative organizations, attend conferences to be arranged by such organizations and make the Turkish co-operative movement commonly known.

j. Make endeavours to ensure that the concept and application of the co-operative movement is widely diffused, that it develops and takes root, that it is included in the curricula of vocational schools, that chairs on the co-operative movement are instituted in the universities, academies, schools and that institutes specializing in the co-operative movement are founded.

k. Support and sustain the activities and enterprises of existing co-operatives act as guide to them in every respect, and at the request of the member co-operatives in solving their management problems.

KOOPERATİFÇİLİK

ÜÇ AYLIK KOOPERATİF İNCELEMELER DERGİSİ

Sayı : 54

EKİM - KASIM - ARALIK 1981

— Atatürk Yılında Türkiye'de Tarım Kooperatifleri	Nurettin HAZAR
— Tarım Kredi Kooperatifleri	Mehmet GÖNEN
— Halka Açık Anonim İşçi Şirketlerinin Sorunları ve Çözüm Önerileri	Ali Kemal YABANOĞLU
— Rochdale Prensiplerinin Sureti Tatbiki Etrafında	İktibas

Türk Kooperatifçilik Kurumu Tarafından
Üç Ayda Bir Yayınlanır.

Sayısı : 100,— TL.

Yazışma Adresi : Türk Kooperatifçilik Kurumu
Mithatpaşa Caddesi 38/A Yenışehir - ANKARA

Türk Kooperatifçilik Kurumu Adına Sahibi :

Nurettin HAZAR

Yazı İşleri Sorumlu Müdürü

Ayhan İNAL

Yayın Komitesi

Ayhan İNAL

Bülent Akbaş - Doç. Dr. Rasih DEMİRCİ - Nail TAN -

İrfan Ünver NASRATTINOĞLU

Yayınlanan yazıların sorumluluğu yazarlarına aittir.

Dizildiği ve Basıldığı Yer

ULUCAN Matbaası - ANKARA

☎ : 17 78 18

CO-OPERATION

Number : 54

October - November - December 1981

Agricultural Cooperatives in Turkey during the Atatürk Year	Nurettin HAZAR
Agricultural Credit Cooperatives	Mehmet GÖNEN
Joint Stock Companies of Workers Open to the Public, Their Problems and Suggestions for Solutions	Ali Kemal YABANOĞLU
On The Method of Implementation of Rochdale Principles	Adaptation

Quarterly Published by the Turkish Co-operative Association
Correspondance Address :

Türk Kooperatifçilik Kurumu
Mithatpaşa Caddesi 38/A Yenışehir - ANKARA

Proprietor on behalf of the Turkish Co-operative Association
Nurettin HAZAR

Responsible Editor
Ayhan İNAL

(The opinions expressed in the articles belong to the authors)

ATATÜRK YILINDA TÜRKİYE'DE TARIM KOOPERATİFLERİ (*)

Nurettin HAZAR

«Kooperatif», kısaca, aynı ihtiyacı duyan kimselerin, bu ihtiyaçlarını el birliği ve karşılıklı yardımla gidermek amacıyla meydana getirdikleri bir kuruluştur. Tarım kooperatifleri ise, tarımla uğraşan kimselerin ve yahut köylü ve çiftçilerin kooperatifleridir. Bunların bir çok çeşitleri vardır.

Bizde kooperatifçilik ATATÜRK'ün 100. doğum yıldönümünde 118 yaşını tamamlamış bulunmaktadır. Türkiyede vücuda getirilen ilk kooperatif bir tarım yahut zirai kooperatiftir. Bu kooperatif, «Memleket Sandığı» adıyla Niş valisi Mithatpaşa tarafından Şehirköyü (Piot) kaza merkezinde 1863 yılı Kasımında bir cuma günü açılmıştır. 1883 yılında Menafi sandıkları adını alan Memleket sandıklarının, 1888 de Ziraat Bankasına dönüştüğü zaman sayıları 300 ü aşmıştı.

Bu ilk kooperatiflerimiz, bu günkü Tarım Kredi Kooperatiflerinin yaptığı işi görürlerdi. Yani çiftçinin, tarım ihtiyaçları için gerekli krediyi sağlamakla görevliydi.

Size bu kooperatiflerin övüneceğimiz bir özelliğini söylemek isterim. İlk kooperatiflerimiz olan Memleket Sandıkları dünyanın her yanına dalbudak salmış bulunan **Raiffeisen Sistemi** kooperatiflere benzemektedir. Fakat **Mithat Paşa** bunları kurarken Raiffeisen'den ve onun sisteminden haberdar olmadığı için memleket sandıkları onun orjinal bir buluşu olarak tarihe geçmiştir. Kaldı ki, ilk Memleket Sandığı, sözünü ettiğimiz sisteme adını veren **Friedrich Wilhelm Raiffeisen'in Heddendorf** kasabasına kurduğu kooperatiften bir yıl önce açılmıştır.

Burada bir noktayı da hatırlamak lazımdır. O da, kooperatifçilikte bulunan insanlık duygusu, karşılıklı saygı, yardımlaşma, mes-

(*) Ankara Radyosu «Günaydın» programında Eylül 1981 başlarında yayımlanan radyo konuşması.

lek dayanışması, sosyal yardım gibi ilkelerin 13 üncü yüzyılda Türk Toplumunun bağrından çıkan **Ahi Birliklerinde** ve köylerimizde günümüzde de yaşıyan **imece** âdetimizde esasen mevcut olduğudur. Bu bakımdan kooperatifçiliğin menevi unsurları Türk Milletinin hiç de yabancıısı değildir. Bunu bilen **Mithat Paşa** da Memleket Sandıklarının temelini atarken Ahilik düşüncesi ile imecedan faydalanmıştır. Bu düşünceyle hareket etmesi onun işini kolaylaştırmıştır.

Mithat Paşa'nın eserini Cumhuriyetten sonra **Atatürk** devam ettirmiştir. O, 1924 de **İtibari Zirai Birlikleri Kanununun** 1929 yılında **Zirai Kredi Kooperatifleri Kanununu** ve 1935 de de Tarım Kredi Kooperatifleri Kanununu Türkiye Büyük Millet Meclisinden geçirerek kanunlaştırmıştır. İşte bu gün sayıları 2.500'ü aşan Tarım Kredi Kooperatifleri, Atatürk'ün Türk Milletine armağan ettiği değerli eserlerdendir.

Atatürk bu kooperatiflerin gelişip çoğalmasından büyük sevinç duymuştur. O bu sevincini 1 KASIM 1929 da Büyük Millet Meclisini açarken şöyle dile getirmiştir: «Bu sene Kooperatif teşkilâtına başlanmış olması, bilhassa memnuniyetimizi mucip oluyor. Bu kooperatifleri memleketin her tarafına teşmil etmeğe ziyadesiyle iltizam ediyoruz.»

Gene Büyük Millet Meclisini 1 KASIM 1936 tarihinde açarken **Atatürk**, «Kooperatif teşkilâtı her tarafta sevilmiştir. Kredi ve satış için olduğu kadar istihsal vasıtalarını öğretip kullandırmak için de kooperatiften istifadeyi mümkün görüyoruz.»

O yalnız kooperatifleri övmekle kalmamış, kendisi de 30 HAZİRAN 1936 tarihinde bir kooperatifin, Silifke'deki Tekir Çiftliği Tarım Kredi Kooperatifinin kurucuları arasında yer almış ve bu kooperatifin 1 numaralı ortağı olmuştur. Böylece **Atatürk**, çok sevdiği ve «efendimiz» dediği Türk çiftçisinin yanında yer almış ve onlara gitmeleri gereken yolu da göstermiştir. Atatürk, Silifke'deki çiftliğinde en yeni usul ve tekniği uygulayarak köylümüze bu açıdan da örnek olmuştur.

Bugün tarım kredi kooperatifleri, 1972 de çıkan 1581 sayılı kanunlarına dayanarak 16 Bölge birliği ve bunların bağlı bulunduğu bir Merkez Birliği ile üst organizasyonunu tamamlamış ve hemen bütün yurdumuzu kaplamıştır. 21 binden fazla köyde 1,5 milyona yakın çiftçi ailesi yani 10 milyonu aşan nüfusumuzun bir çok ihtiyaçlarını karşılayan en büyük ve en güçlü kooperatif kuruluşumuz, hiç şüphe yok ki, tarım kredi kooperatiflerimizdir. Bu kooperatifler, yal-

nız ortağı olan çiftçilere kredi dağıtmakla kalmayıp onların gübre, tohumluk, makina ve edevat ihtiyaçlarını karşılamakta ve çok amaçlı ve çok yönlü bir çalışma düzeni içine girmiş bulunmaktadırlar.

İkinci büyük tarımsal kooperatiflerimiz tarım satış kooperatifleridir. Bunların gayesi, ortaklarının ürünlerini teslim alıp depolamak, işlemek ve pazarlamak yani satışını sağlamaktır. Bu son fonksiyonu dolayısıyla bunlara pazarlama kooperatifleri de denmektedir.

Bu kooperatiflerin 67 yıllık bir geçmişi vardır. Türkiyede ilk Tarım satış kooperatifi, 1914 yılında Aydın'da **Kooperatif Aydın İncir Müstahsilleri Ortaklığı** adıyla kurulmuştur. Bu kooperatif, incirin değer pahasını buldurmak amacıyla 1911 de vücuda getirilen **Aydın Himayeî Zürra Anonim Şirketi**'nin bünye değiştirmesiyle gerçekleşmiştir. Bundan sonra özellikle Ege'de satış kooperatifçiliği epeyce mesafe kaydetmiş ve halk tarafından benimsenmiştir. Bu alanda elde edilen başarılarda rolleri olanları, başta **M. Nazmi Topçuoğlu**, **Kâzım Nuri Çözriş**, **Ahmet Sarı** ve **Ahmet Germen**'i saygı ve rahmetle anmak bir borçtur.

Satış kooperatifleri alanındaki büyük hamle ve gelişmeler Cumhuriyetten sonra olmuştur. Atatürk'ün 1935 yılında çıkarttığı Tarım Satış Kooperatifleri ve Birlikleri Kanununa dayanarak yurdun her yanında faaliyet gösteren 963 tarım satış kooperatifi vardır. Bu kooperatiflerin çoğu iştigal konularına ve içinde bulundukları bölgelere göre 22 Tarım Satış Kooperatifi Birliğinde birleşmişlerdir. Ayrıca 183 tane kooperatif de herhangi bir birliğe girmeden çalışmalarını müstakil olarak sürdürmektedirler.

Memleketimizde; kuru üzüm, kuru incir, pamuk, zeytin, zeytin yağı, ipek kozası, fındık, antep fıstığı, yer fıstığı, yağlı tohumlar (ay çiçeği), gülyağı, tavukçuluk, tiftik ve yapağı, kuru sebze (baklagiller, soğan), yaş sebze, kırmızı biber, yaş meyve, kendir, arıcılık, kuru kayısı, sütçülük, tütün ve hayvancılık konularında satış kooperatifleri bulunmaktadır. Yarım milyon kadar çiftçi bu kooperatifler bünyesinde bir araya gelmişlerdir.

Satış Kooperatifleri Birliklerinin değerleri milyarları bulan büyük depoları, fabrika vb. tesisleri vardır.

Bu birliklerin önemini ve memleket ekonomisinde tuttuğu yeri anlatmak için şunu söyleyelim. İştigal konularına giren maddelerin ihracatının % 24 ünü bunlar gerçekleştirmektedir.

Bir başka tarımsal kooperatifimiz Pancar Ekicileri İstihsal Kooperatifleridir. Pancar ziraatının geliştirilmesi ve bu arada ortaklarının ihtiyacı olan her türlü tarım alet ve makinalarını, taşıtlarını, gereçlerini, gübreyi, iş ve irat hayvanlarını toptan ve elverişli şartlarla ortaklarına dağıtmak ve pancar ekicileri ile Şeker Şirketi arasında ahenk sağlamak gayesini taşıyan bu kooperatiflerin ilki 1951 yılında Adapazarı'nda kurulmuştur.

Bugün sayıları 20'yi bulan bu kooperatiflere 741 bini aşkın çiftçimiz ortaktır.

Pancar ekicileri İstihsal kooperatifleri, 1972 de kısaca **Pankobirlik** diye anılan **Pancar Ekicileri İstihsal Kooperatifleri Merkez Birliğinde** birleşmişlerdir.

Üretimi artırarak çiftçinin hayat seviyesini yükseltmek amacı güden faal köy kalkınma kooperatiflerinin sayısı 3.000'i aşmıştır. Bunların 82 bölge birliği ve **Köy-Koop** ve **Hür-Koop** adını taşıyan 2 Merkez Birliği vardır.

Yukarıda saydıklarımızın dışında **Orman Kooperatifleri, Çaycılar Yardımlaşma Kooperatifleri, Su ürünleri Kooperatifleri, Toprak-Su Kooperatifleri** (tam adları Zirai Sulama, Toprak Muhafaza ve Arazi Islah Kooperatifleridir) vardır.

Tarımsal Kooperatifleri, aynı zamanda kooperatiflerin de bankası olan T.C. Ziraat Bankası finanse etmektedir.

Sözlerimizi, tarım kesimine yayılan ve çoğu köylerde kurulu bulunan kooperatiflerimizin daha kuvvetli hale gelmesi için alınmasını gerekli gördüğümüz tedbirleri saymakla bitirmek isteriz. Hemen akla gelen tedbirler şunlardır :

1. Kooperatiflerin mali bakımdan cılız doğmaması için, kooperatif kurulması işi **esaslı bir incelemeye** dayandırılmalıdır. Kendisini kurtaramayacağı daha başlangıçta belli olan Kooperatif kuruluşları önlenmelidir.

2. Her köyde bir kooperatif vücuda getirmesi yarışmasına kapılmayarak, 5 - 10 köyü içine alacak şekilde kooperatif kurulması fikrinde birleşmek lazımdır.

3. Mevcut güçsüz kooperatiflerin birleştirilmesi suretiyle, kooperatif miktarı azaltılmalıdır.

4. Aynı gayeyi güden kredi, satış ve köy kalkınma kooperatiflerinin tek bir kooperatif çatısı altında birleştirilmesi yoluna gidilmelidir.

5. Fonksiyonlarını kaybetmiş ölü kooperatifler kapatılmalıdır.
 6. Kooperatifler, meslek okullarından yetişmiş personelle takviye edilmelidir. Ayrıca, kooperatif ortaklarının eğitime önem verilmelidir.
 7. Kooperatiflerin denetimini etkin hale getirmek üzere, genel kooperatif bünyesinde denetleme birlikleri meydana getirilmelidir.
 8. Kooperatiflerin üst teşkilatlanması tamamlanmalıdır.
 9. Tarım ve tarımdışı kooperatiflerin gidişatını takip etmek ve istatistiklerini tutmak maksadıyla bir **Milli Kooperatifler Arşiv ve Sicil Dairesi** kurulmalıdır.
- Bu tedbirler yerine getirilirse tarım kooperatifleri daha güçlü, ortaklarına ve yurt ekonomisine daha yararlı hale gelirler.

AGRICULTURAL COOPERATIVES IN TURKEY DURING THE ATATÜRK YEAR (*)

By : Nurettin HAZAR

«Cooperative» is briefly an organisation formed by the individuals who feel the same requirement and help to meet these requirements in cooperation and mutual assistance. Agricultural Cooperatives are the cooperatives formed by individuals who are involved in agriculture or by peasants and farmers. There are many kinds of such cooperatives.

Cooperative work in this country has completed 118 years on the Centennary of Atatürk. The first cooperative established in Turkey is an agricultural one. This cooperative has been opened on a Friday in November of the year 1863 at Şehirköyü (Pirot) town by Mithat Pasha, the Governor of Niş, under the title of «Country Fund». In 1883 the name of this Fund has been changed to «Interest Fund» and when it has been turned into the Agricultural Bank, the number of branches thereof had exceeded 300.

These first cooperatives used to function as the Agricultural Credit Cooperatives of the present day. In other words, they used to provide the credit required by the farmers.

We are proud of mentioning one of the characteristics of these cooperatives here. These first cooperatives, i.e. the Country Funds, were similar to the Raiffeisen System which has been spread all over the world. However, since Mithat Pasha was not aware of the Raiffeisen and his system when he established these Country Funds, they were recorded in the history as his original idea. Anyway, the first Country Fund had been established a year before the system named after Friedrich Wilhelm Raiffeisen and the cooperative established by him in the town of Heddesdorf.

It is necessary to remind at this point that the principles such as the humane feelings, mutual respect, assistance to each other,

professional solidarity, and social assistance which exist in the cooperative work, used to exist in the Ahi Unions which came out of the midst of the Turkish society in the 13th Century and that they still prevails in the traditional «İMECE» system in the villages. From this point of view, the moral elements of cooperative work were familiar to the Turkish nation anyway. Mithat Pasha, who knew this very well, had taken advantage of Ahi concept and İmce when he founded the Country Funds. This way it facilitated his work.

After the foundation of the Republic, Atatürk has continued the work started by Mithat Pasha. In 1924 Atatürk had the Bill on Nominal Agricultural Unions; In 1929 the Bill on Agricultural Credit Cooperatives and in 1935 the Bill on Agricultural Credit Cooperatives passed by the Grand National Assembly of Turkey. The Agricultural Credit Cooperatives, the number of which exceeds 2500 at present are the valuable work of Atatürk presented to the Turkish nation.

Atatürk has felt content from the increase and development of these cooperatives. He has expressed his feelings on this subject during the opening speech of the session at the Grand National Assembly on 1 November 1929 as follows: «We are especially happy for the attachment of cooperatives to an organisation. We are very much in favor of extension of these cooperatives all through the country.»

Again, Atatürk in his opening speech at the Grand National Assembly on 1 November 1936 has stated that «Cooperative organisation has been liked everywhere in the country. We find it possible to take advantage of cooperatives in teaching and utilization of production means as well as providing credit and sale of products.»

Atatürk has not only praised the cooperatives, but also became one of the founders of the Tekir Çiftliği Agricultural Credit Cooperative in Silifke and has become the first shareholder of this cooperative. Thus, Atatürk has taken his place beside the Turkish farmer he liked very much and called «Our Masters», and also he lead the course they had to follow. Atatürk has become a model to the peasants by implementing the most up-to-date methods and techniques at his farm in Silifke.

At present the Agricultural Credit Cooperatives have completed the top level organisations by the establishment of 16 regional

unions and a Central Union to which the regional unions are attached, based on Law No. 1581 passed in 1972 and has already spread all over the country. The largest and most powerful cooperative organisation which meets many requirements of 1.5 million farmer families in more than 21.000 villages, in other words, more than 10 million of our population, doubtless is the Agricultural Credit Cooperatives. These cooperatives do not only distribute credit to the farmers who are shareholders, but also meet their requirements for fertilizers, seed machinery and tools and have entered in a system of operation which is multipurpose and multi-directed.

The second in line are the Agricultural Products Sale Cooperatives in Turkey. The purpose of these are to store the products of the shareholders, process and marketing thereof. Because of this last function they are called Marketing Cooperatives also.

The first Agricultural Sale Cooperatives in Turkey had been established in Aydın in 1914 under the name of «Cooperative of Aydın Fig Producers Partnership». This cooperative has been founded when the «Aydın Farmers' Protection Joint Corporation» in 1911 formed for the purpose of evaluating the fig production. After that, the Sale Cooperatives, especially in the Aegean has been developed and adopted by the people. The following persons had great role in the success attained and we would like to mention their names of M. Nazmi Topçuoğlu, Kâzım Nami Çoris, Ahmet Sarı and Ahmet Germen respectfully.

The greatest progress and development in the field of Sale Cooperatives occurred after Republic. Based on the Bill on Agricultural Sale Cooperatives and Unions passed in 1935 by Atatürk, there are 963 agricultural product sales cooperatives all over Turkey. Most of these cooperatives have been united according to regions they are located and also according to the main field of operation in 22 Agricultural Products Sale Cooperative Unions. Separately, 183 Cooperatives continue their activities independently without entering any union.

There are Sale Cooperatives for raisins, dry figs, cotton, olives, olive oil, silk cocoon, hazel nuts, pistachio nuts, peanuts, oil seeds (sun flower), rose oil, poultry, mohair and wool, dry vegetables (leguminous plants, onions), fresh vegetables, red pepper, fresh fruits, hemp, apiculture, dry apricots, dairy, tobacco and animal husbandry. Approximately half a million farmers gathered around the structure of these cooperatives.

The Sales Cooperatives Unions have big storage depots and plants and other facilities, the monetary value of which exceeds millions of Turkish Lira.

In order to explain the importance and the place of these unions within the economy of the country we can say this, they accomplish 24 % of the export of the items they handle.

Another Agricultural Cooperative is the Sugar Beet Planters' Production Cooperatives. The aim of these cooperatives is to help the development of sugar beet agriculture and distribute all kinds of agricultural tools and machinery required, as well as vehicles, equipment, fertilizers, work animals on suitable conditions to the partners and provide harmony between the Sugar Beet Planters and the Sugar Company. The first one of these cooperatives has been established in 1951 in Adapazarı.

At present more than 741 thousand farmers are partners of these cooperatives, the number of which is 20.

The Sugar Beet Planters Production Cooperatives have gathered at the PANKO BİRLİK which is Sugar Beet Planters' Production Cooperatives Central Union in 1972.

The number of active village development cooperatives which are aimed at raising the living standards of the farmers by increasing the production has exceeded 3.000. These have 82 regional unions, and 2 central unions which are called KÖY-KOOP and HÜR-KKOP.

Other than the above, there are Forestry Products Cooperatives, Tea Growers Cooperatives, Water Products Cooperatives, Soil-Water Cooperatives which are actually called Agricultural Irrigation, Soil Protection and Soil Reform Cooperatives.

The Agricultural Bank which is the bank of cooperatives finance the agricultural cooperatives.

The Agricultural Bank which is the bank of Cooperatives finance the agricultural cooperatives.

We would like to end our words by giving the measures which we consider necessary for making cooperatives more effective since they have spread all over the country.

1. The establishment of cooperatives should depend on a sound study, so that the cooperatives will be financially strong. The

cooperatives which are determined not doing well financially from the start should never be allowed to function.

2. It is necessary to unite around the idea of establishing cooperatives for 5-10 villages, by avoiding the competition of having one cooperative in each village.

3. To decrease the number of cooperatives by uniting the existing powerless cooperatives.

4. To unite cooperatives of credit, sale and village development which have the same aim under the roof of one cooperative.

5. The cooperatives which lost their functions should be closed down.

6. Cooperatives should be supported by personnel who are graduate of vocational schools. Other than that, importance should be attributed to the training of cooperative partners.

7. Inspection units should be formed within the structure of each cooperative to have the inspection of cooperatives be made more effective.

8. The top level organisation of cooperatives should be completed.

9. A National Cooperatives Archive and Registry Department should be established for the purpose of following the progress of the agricultural and other cooperatives and keep statistics thereon.

In case these measures will be taken, then the agricultural cooperatives will be more effective, and more profitable for the partners and for the economy of the country.

(*) This is a speech made over Ankara Radio in the beginning of September 1981 as part of the «GÜNAYDIN» (Good morning) Program.

TARIM KREDİ KOOPERATİFLERİ (*)

Mehmet GÖNEN (**)

1981 yılında kutladığımız «Kooperatifçilik Haftasının» Tarım Kredi Kooperatiflerinin bir numaralı ortağı Atatürk'ün 100. doğum yılına rastlamasının ayrı ve önemli bir anlamı olduğunu belirterek konuşmama başlıyorum, şahsım ve T.K.K. Merkez Birliği adına hepinizi saygıyla selamlıyorum.

Bilindiği üzere Türk Kooperatifçilik Hareketi, Büyük Devlet Adamı Mithat Paşa tarafından başlatılmıştır. Tamamen milli karakterde olan ilk kooperatifçilik hareketimiz muhtelif gelişmeler göstermiş ve bu günkü Tarım Kredi Kooperatiflerine ulaşmıştır.

Devletler ve hatta insanlar için olduğu gibi müesseseler içinde geçmişleri, yani tarihleri önemlidir.

Tarım Kredi Kooperatiflerinin, daha doğrusu Türk Kooperatifçiliğinin tarihine baktığımız zaman iki büyük devlet adamıyla karşılaşacağız. Bunlardan biri Mithat Paşa, diğride Mustafa Kemal Paşa'dır.

Ve önemli bir hususta, Türkiye'de yenileşme ve demokrasi hareketlerimiz ile kooperatifçilik hareketlerimiz arasında yakın bir bağ vardır.

Tanzimat hareketlerimiz, ilk anayasamız ve ilk kooperatifçiliğimiz aynı yıllarda başlamıştır. Batılılaşmada, ilerlemede, modernleşmede ilk isim Mithat Paşa, Tarım Kredi Kooperatiflerinin kurucusudur.

Bağımsızlık hareketimizin başkomutanı, Cumhuriyetimizin Devletimizin kurucusu Atatürk ise, bunu gururla söylüyorum ki Tarım Kredi Kooperatifimiz ortağıdır. Ve Cumhuriyet döneminde mevzuatının çıkarılmasında ve geliştirilmesinde en büyük hamisidir.

(*) VI. Türk Kooperatifçilik Haftası'nda Silifke'de verilen konferanstır.

(**) Tarım Kredi Kooperatifleri Merkez Birliği Genel Müdürü

Atatürk 1929 yılında B.M.M.'ni açış nutkunda şöyle demektedir :

«Bu yıl zirai kooperatif teşkilatına başlanmış olması bilhassa memnuniyetimizi mucip oluyor. Bu kooperatifleri memleketin her tarafına teşmil etmeyi ziyadesiyle iltizam ediyoruz.»

Atatürk 1931 yılında ise şöyle demektedir :

«Kooperatifçilik, sureti umumiyede iktisadi sahada birleşme siyaseti hakkında lehte ve aleyhte bazı mütalaalar dermeyeran olundu. Teferruata girişmiyeceğim. Kooperatif yapmak, maddi ve manevi kuvvetleri, zekâ ve maharetleri birleştirmektir...

Böyle bir teşebbüs olurken, bir takım şikâyetçiler olabilir. Müstahsillerin birleşmesinden şahsi menfaatlerinin haleldar olacağını düşünenler tabii şikâyet edeceklerdir...

Hakiki ticaret erbabı için hiçbir zarar tasavvur etmiyorum.»

Tarımımız gerek milli gelir ve üretim, gerekse çalışan nüfus açısından öncü olma niteliğini halen korumaktadır. Sayısal bir anlatımla, bugün, ülkemizde toplam nüfusun yaklaşık % 60'ı köylerde oturmakta ve buna dayalı olarak çalışan nüfusun bir o kadarıda geçimini tarımsal üretimden sağlamaktadır. Ayrıca tarımımızın ihracatımıza % 57 dolaylarında katkısı vardır. Yine ülkemiz nüfusunun, bu artış hızıyla, 2000 yılında yaklaşık 80 milyona ulaşacağı düşünüldürse tarım kesiminin önemi daha açıklıkla kendisini göstermektedir. Artan nüfusa ek olarak üreticilerimizin gelir düzeyinde yükseltilmesi, zaman içerisinde, tarımsal üretime olan talebi artıracaktır. 2000 yıllarında tarımsal üretime olan iç talebin bu güne göre iki hatta üç katına yükseleceği sayısal olarak ortaya konulmaktadır.

Kısa açıklamalarımız şu gerçeği ifade etmektedir : Ülkemiz, ne pahasına olursa olsun, tarımsal üretimini artırmak mecburiyetiyle karşılaşıyadır. Tarım sektörünün planlanmasında ve tarımsal üretimimizin ekonomimizin şartları doğrultusunda teşekkülünde, tarımsal kooperatiflerimize büyük görevler düşmektedir. Ayrıca, tarımsal kooperatifçiliğimizin üretimi artırıcı yönde gelişmesi aynı zamanda kooperatiflerimizin hitap ettiği üretici köylülerimizin gelirlerinin artması sonucunu doğuracak ve böylece bir yandan üretim artarken bir yandan da üretici köylülerimizin hayat seviyeleri artırılmış olacaktır. İşte, kısaca izah edilmek gerekirse tarımsal kooperatifçiliğimizin temel taşı olan Tarım Kredi Kooperatiflerimizin amacı bu gerçeklerden kaynaklanmaktadır. Tarım Kredi Kooperatif-

lerimizin tarımsal üretimi artırmayı ve ortaklarının gelir seviyelerini yükseltmeyi hedef almış kooperatif kuruluşumuzdur. Ülkemiz tarımsal kooperatifçiliğine öncü olma göreviyle, kendisini yükümlü saymaktadır.

Tarımsal üretimimizin ve ekonomimizin yapısı kooperatifçiliği vazgeçilmeyecek bir unsur durumuna sokmuştur. Artık, bugün tarımsal kooperatifçiliğimizin varlığının yada yokluğunun tartışılması anlamsızdır. Gerçek olan; tarımsal kooperatiflerimizin, ekonomimizin şartları doğrultusunda geliştirilmesidir. Şüphesizki, kooperatif ortaklarının, kooperatif üst örgütlerinin ve devletimizin katkılarıyla gerçekleştirilebilecek bu durumda en büyük görev kooperatif üst örgütlerine düşmektedir. Yurt ölçeğine yaygınlaşmış ve daha da yaygınlaşması gereken Tarım Kredi Kooperatiflerimizin üst örgütü, **Türkiye Tarım Kredi Kooperatifleri Merkez Birliği olarak, bu konuda da, üzerimize düşen görevleri gereğince yapabilmek için gösterilen çabalar artık meyvelerini vermeye başlamıştır.** Bu gelişmede katkısı olan başta kooperatif personelimiz olmak üzere tüm kooperatifçi arkadaşlarıma teşekkür etmeyi bir vicdan borcu saymaktayım. Tarım Kredi Kooperatiflerimiz üst örgütlenmenin verdiği gelişim hızıyla, yakın bir gelecekte, ülkemiz tarımsal üretiminin artırılmasında üzerine düşen görevi layıkıyla yerine getirme imkânına sahip olacaktır.

Ülkemiz kooperatifçilik hareketinden söz ederken bunun 1863'lerde Mithat Paşa ile başladığı her zaman söylenir. Ancak, bu hareketin aynı zamanda bankacılığımızın da temeli olduğu gerçeği gözden kaçmıştır. Mithat Paşa'yla başlayan kooperatif hareketi yalnızca kooperatifçiliğin kaynağı olmakla kalmamış aynı zamanda Türk Bankacılığının da temelini teşkil etmiştir. «Memleket Sandıkları» 1888 yılında Ziraat Bankasına dönüştürülmüştür. Böylece, bu gün de devam eden Ziraat Bankası ve Tarım Kredi Kooperatifleri Koordinatlı Çalışmalarının da temeli atılmıştır. Tarım Kredi Kooperatiflerinin bugüne gelmelerinde Ziraat Bankasının payı büyüktür.

Hepimizin çok yakından bilgileriniz olduğu üzere tarımsal kooperatifçiliğimizin halledilmesi gereken bir çok meselesi bulunmaktadır. Ben sorumluluğunu taşıdığım Türkiye Tarım Kredi Kooperatiflerinin meselelerinden ve düşünülen çözüm önerilerinden kısaca söz etmeye çalışacağım.

Konuşmamın başında da bir iki cümleyle anlatmaya çalıştığım gibi ülkemiz tarımsal üretimini artırmak mecburiyetiyle karşı karşıyadır. Bu konuda Tarımsal Kooperatifçiliğimize, Tarım Kredi Kooperatiflerimize büyük görevler düştüğünde muhakkaktır.

Tarımsal üretimin arttırılmasında yerine getirilmesi gereken ilk şart ilkel ve geri üretimden vazgeçilerek çağdaş teknikleri Türk Tarımına girmesini sağlamaktır. Bir başka ifadeyle, tarımsal girdilerin modernleştirilmesi bunların yeterince ve ucuz olarak üreticinin hizmetine verilmesidir. Yani tarımında bir ölçüde sanayileşmesinin sağlanmasıdır. Bu noktada karşımıza, tarımsal sanayinin kooperatifler yoluyla geliştirilmesi meselesi çıkmaktadır. Kanaatimce, bu konuda kooperatif kaynakları tümüyle seferber edilmelidir. Tarım Kredi Kooperatifleri Merkez Birliği olarak bu yolda teşebbüsleri başlatmış bulunuyoruz. Bunlara örnek olarak 1980 yılında başlattığımız veya iştirak ettiğimiz 1) Niğde - Alsan Anonim Şirketi 2) Toros Gübre ve Kimya Anonim Şirketi 3) Ankara Yem Fabrikası 4) Hektaş 5) Petlas A.Ş. 6) Tareks A.Ş. 7) Tarsan A.Ş. gibi kuruluşları söyleyebiliriz. Yakın bir gelecekte Tarım Kredi Kooperatiflerimizde yine Tarım Kredi Kooperatiflerinin ürettiği gübreler, Tarım Kredi Kooperatiflerinin ürettiği hayvansal yemler, Tarım Kredi Kooperatiflerinin ürettiği tarımsal ambalaj malzemeleri, Tarım Kredi'nin ürettiği ilaçlar, Tarım Kredinin ürettiği araç ve gereçler çiftçilerimizin hizmetine sunulacaktır. Şüphesizki bu herşeyin çözümü anlamında değildir. Diğer tarımsal girdiler içinde aynı yol izlenecek Tarım Kredi Kooperatiflerinin bizzat ürettikleri yada üretimine katıldıkları Tarımsal araç - gereçler ortaklarımızın hizmetine sunulacaktır. Bu yolla, üreticilerimizin ihtiyaç duydukları tüm tarımsal girdilerin yapımı zaman içerisinde, gerçekleştirilmiş olacaktır. Bu konuda aşmamız gereken engeller söz konusudur. Meselâ, kooperatifçi arkadaşlar bilmektedirki; Tarım Kredi Kooperatiflerimizin kaynakları mahduttur. Tarımsal Sanayinin geliştirilmesi ve dolayısıyla üretimin artırılmasına yönelik çabalarda gerekli olan «kaynak» meselesinin halledilmesine yetmemektedir. Bunun için Tarım Kredi Kooperatiflerimizin 1581 Sayılı Kanunun verdiği «Mevduat toplama» yetkisini kullanmak istemektedir. Toplanan mevduat tarımsal sanayimizin geliştirilmesi yolunda kullanılacak ve böylece «kaynak» meselesi bir ölçüde halledilmiş olacaktır.

Ayrıca, Merkez Birliğimize devredilecek olan Tarım Kredi Kooperatifleri Yardımlaşma Birliği Vakfının sahip olduğu fabrika tarımsal araç ve gereçleri Tarım Kredi Kooperatifleri eliyle bizzat üretilmesi yolunda önemli bir imkân sağlayacaktır.

Üzerinde durmak istediğim bir başka konu tarımsal kredilerdir. Kooperatiflerimiz yoluyla üretici köylülerimize vermeye çalıştığımız kredilerin yeterince olmadığı her zaman söylenmiştir. Ziraat Bankası'ndan sağlanan plasmanların yeterince olmadığına doğur-

duğu bu sonuç plasmanların imkân ölçüsünde artırılması ve kooperatiflerimizin kendi öz kaynaklarını çoğaltması yoluyla giderilecektir. Bu konuda umut verici çalışmalara başlanmış, Hükümetimizin tarımsal kredileme politikasına uygun olarak, ikiyüzbin lira olan şahıs kredi limiti üçyüzbin liraya çıkartılmıştır. Görünüşte bu böyle olmakla beraber bir çok ortak bu tavan krediden istifade edememektedir. Zira plasmanlar yeterli değildir. T. Kredi plasmanları azalarak, T. Satış plasmanları çoğalarak artmaktadır.

Tarım Kredi Kooperatiflerimizin, tarımsal üretimi artırıcı çalışmalarda en büyük görevi üstlendiğini ve bu konuda üst örgütlenmenin yararlarını yukarda kısaca ifade etmiştim. Gerçekten, Tarım Kredi Kooperatiflerimizin Bölge Birlikleri ve Merkez Birliği biçiminde örgütlenmesi azımsanmayacak çalışmaların gündeme gelmesini sağlamıştır. Üst örgütlenme yurt ölçeğinde yaygın kooperatiflerimiz arasındaki haberleşme ve koordinalı çalışma meselesine belli iyileştirmeler getirmiştir. Kooperatiflerimiz arasındaki bağlar güçlenmiş, koordinalı biçimde çalışmaları ve birbirleriyle yardımlaşmaları gerçekleşmiştir. Bir başka ifadeyle, «Yurt Düzeyinde Tarımsal Kooperatif Olmanın» icapları yerine getirilmiştir. Bundan sonra yapılacak olan merkezi bir planlama ile kooperatiflerimizin gereksiz kaynak israfının önlenmesidir. Artık kooperatiflerimizde yıl boyunca müşteri bekleyen gereksiz, kullanılmayan tarımsal girdiler bulunmayacaktır. Kooperatiflerin parasal imkânları tarımsal girdilere, ihtiyaç ölçüsünde, aktarılacak ve böylece kooperatiflerimiz gereksiz tarımsal girdilerin deposu olma durumundan kurtarılacaktır. **Kooperatiflerimizde ihtiyaç ölçüsünde tarımsal girdiler bulundurulacak,** ortak ihtiyaçlarının anında karşılanmasına itina gösterilecektir. Bunun sağlanması amacıyla yapılan merkezi plânlamalar Bölge Birliklerimizde görüşleri doğrultusunda en kısa zamanda uygulamaya konulacaktır. Böylece kooperatif ortaklarımızın tarımsal araç - gereç ihtiyaçları önceden bilinecek ve ancak o miktarda bulundurulacaktır. Gereksiz «kaynak» israfının önlenmesinin, mali imkânların tarımsal sanayiye aktarılmasının başkaca yolu yoktur ve konu üzerinde hassasiyetle durulacaktır.

Üzerinde durulması gereken bir diğer önemli konuda Tarım Kredi Kooperatiflerimizin birim düzeyinde örgütlenmesi meselesidir. İtiraf edelimki birim düzeyinde örgütlenme pek isabetli olmamaktadır. Bugün aralarında 2 yada 3 Km. mesafe olan Tarım Kredi kooperatiflerimiz mevcuttur. Bu durumda mali imkânlar parçalanmakta ve ortaklara gereğince hizmet götürülememektedir. Birim düzeyinde örgütlenme Merkez Birliğimiz tarafından yeniden ele alın-

miş bulunmaktadır. Yıllardır zarar eden, üretici köylülerimize gereğince hizmet götürmek imkânına sahip olamayan kooperatiflerimiz, ortaklarının da rızası alınmak kaydıyla, yeniden reorganizasyona tabi tutulacaktır. Kooperatiflerimizin çalışma alanları, ulaşım, sosyal ve ekonomik açıdan değerlendirilerek yeniden tayin edilecektir. Kooperatif hizmetlerinin tam ve gerçek olmasına özen gösterilecektir. Böylelikle kooperatif çalışmalarında rasyonel tutum hakim kılınmış olacaktır.

DEĞERLİ ARKADAŞLARIM,

Tarımsal Kooperatifçiliğimizin ve bunun gerçek temsilcisi olan Tarım Kredi Kooperatiflerimizin meselelerinin, çözüm yollarının ortaya çıkartılması, açık yüreklilikle tartışılması yalnızca her yıl düzenlenen «Kooperatifçilik Haftasına» münhasır kalmamalıdır. Kooperatifçi olarak, bu davaya gönül vermiş arkadaşlar olarak, kooperatif meselelerini her zaman gündemde tutmak kooperatifçi olmanın bir gereği olarak ortaya çıkmaktadır. Nitekim, 1980 yılı çalışmalarımız teşkilata 10 sayfa olarak duyurulmuştur.

Bu kısa konuşmamla tarımsal kooperatifçiliğimizi, Tarım Kredi Kooperatiflerimizi özet olarak anlatmaya çalıştım. Zaman darlığı nedeniyle başka meselelerden söz etmek istemedim.

Ancak altını çizerek belirtmek isterimki **bu konuda, diğer kooperatifçi arkadaşlarım gibi, umutluyum. Biliyorumki, Tarımsal Kooperatifçiliğimiz içinde bulunduğu meseleleri halletme yolunda büyük adımlar atmak üzeredir.**

Atatürk'ün 100. doğum yıldönümü dolayısıyla ayrı ve önemli b'ir anlam taşıyan bu yılki Kooperatifçilik Haftasını düzenleyen başta Türk Kooperatifçilik Kurumu yöneticileri olmak üzere tüm kooperatifçi arkadaşlarıma ve emeği geçenlere teşekkür ediyor, beni sabırla dinlediğiniz için hepinize saygılar sunuyorum.

HALKA AÇIK ANONİM İŞÇİ ŞİRKETLERİNİN SORUNLARI VE ÇÖZÜM ÖNERİLERİ

Ali Kemal YABANOĞLU

Sayın davetliler, konuşmama başlamadan evvel hepinize hayırlı günler diler, hoş geldiniz derim.

Müsaade ederseniz sözlerime işçi ve Halka Açık Anonim Şirketler ile çok ortaklı şirketlerin tanımını yaparak başlamak istiyorum. İşçi şirketleri tanımı en son olarak 1978 ve 1979 yılı kalkınma programlarında yer almıştır. Yıllık programlarda yapılan tariflere göre gümrüksüz toplam yatırım tutarının en az yarısı Türkiye'ye gönderilecek dövizler ile kurulacak anonim şirketler işçi şirketi olarak kabul edilmektedir. İşletmeler Bakanlığınca 1979 yılında yapılan bir çalışmada da ortaklarının en az % 50 si yurt dışında çalışan işçilerden oluşan şirketler olarak tanımlanmaktadır.

DESİYAB tarafından yapılan bir araştırmaya göre, yurt dışında çalışan işçilere ait olan şirketlerin en az % 51 sermayesine sahip bulunduğu şirketler işçi şirketi olarak tanımlanmaktadır.

Halka açık anonim şirketlerin ne olduğu hususu ise, işçi şirketine olduğu gibi bir belirsizlik içerisinde değildir. Son yıllarda nitelikleri sürekli değişmekle birlikte, 1980 ve 1981 yılı programlarında yer alan tariflere göre ortak sayısı en az 200 ve azami hisse oranı bir ortak ve/veya sermaye grubu için şirket sermayesinin en çok % 10 olanlar ve imtiyazlı hisse senedi bulunmayan şirketler, Halka Açık A.Ş. sayılmaktadır.

Çok ortaklı şirketleri ise, program tanımında yer alan kıstaslara açık ya da gizlice yer verilmemekle birlikte ortak sayısı 50, 100, 150 gibi olan şirketler olarak tanımlayabiliriz. Bu tür şirketlerde gerek yönetim ve gerekse finansal kaynak belirli kişi ya da kişilerin elinde ve denetiminde terekküp ettiğinden bu tür şirketlerin sorunlarına değinilmeyecektir.

Mevzuumuzu teşkil eden işçi şirketleri ile birlikte Halka Açık Anonim Şirketlerde, başlangıçta genellikle işçi şirketi olarak kurul-

makta, bilâhare yurt dışında çalışan işçilerden bir kısmının yurda kesin dönüş yapmaları, yapılan sermaye tezyidlerinde yurt içinde de ortak kaydedilmesi, bunların yanında yurt dışında çalışanların gönderdikleri havalelerle Türk Lirası karşılığında Türkiye'deki yakınlarının ortak olmaları, işçilerimize ait sermaye paylarının kurucular tarafından döviz olarak elden toplanarak Türkiye'de TL'ye çevrilmesi ve apel ödemesinin TL. olarak yapılması gibi sebeplerle başlangıçta İşçi Şirketi hüviyetinde olan bir şirket, işçi şirketi niteliklerini kaybederek Halka Açık A.Ş. haline dönüşmektedir. Bu tür şirketlerde belki sayısal olarak yurt dışında çalışan ortak adedi yurt içi ortak adedinden daha fazla olabilmekte, fakat bizim benimsediğimiz anlamda işçi şirketi tanımına sahip bulunmamaktadırlar.

Başka bir ifade ile şirket sermayesinin asgari % 51 lik kısmını döviz karşılığı yurt dışından gönderilen havalelerle satılan hisse senetleri teşkil etmektedir. Ancak, bu görünüşteki durum olmaktadır. Şirket kayıtlarının gösterdiği durum olmaktadır. Aslında, bu tür şirketlerde ortak adedinde olduğu gibi, sermayenin çoğunluğu da yurt dışında çalışan işçilere ait bulunmaktadır. Bu söylediklerimizle şunu ifade etmek istemekteyiz. Program tariflerine göre Halka Açık A.Ş. olarak kabul edilen şirketlerin de hemen hemen tamamı aslında bir işçi şirketi niteliğindedir. Kuruluşunda işçi şirketlerine uygun özelliklerle kurulmuştur. Bunları meydana çıkartan, geliştiren de yine yurt dışı işçilerimize ait tasarruflardır. Yani, bu tür şirketleri de yurt dışı işçi tasarrufları doğurmuş, beslemiş, halka açık şirket niteliklerini korudukları sürece sıhhatli ya da sıhatsız yine bu tasarruflar tarafından büyütülmektedir. Ancak, program tariflerine belki ters gelebilecek olmasına rağmen kamu tüzel kişiliklerinin sahip olduğu % 10'dan fazla payların bu tür şirketlerin Halka Açık Anonim Şirket olma niteliklerini kaybettirmediği varsayımını kabul etmekteyiz. Aslında bu kabulümüz bir zorunluluktan doğmaktadır. Çünkü, Halka Açık Anonim Şirketlerin pek çoğunda, il özel idareleri; Belediyeler, Devlet Bankaları vs. gibi tüzel kişiliklerin önemli derecede payı bulunmaktadır. Bu şirketlerin, saydığımız kamu kuruluşlarının % 10'un üzerinde ortak olmasından başka, Halka Açık Anonim Şirket nitelikleri ile uyum göstermeyen hiç bir yönleri bulunmamaktadır.

Bütün bu izahlarımızla varmak istediğimiz nokta, işçi şirketleriyle Halka Açık Anonim Şirketlerin esasta pek farklı olmadıkları, Halka Açık Anonim Şirketlere ait sermayelerin de çoğunluğunun yurt dışında çalışan vatandaşlarımıza ait olduğu, ortaklardan % 50 sinden fazlasının yurt dışında çalışanlardan oluştuğudur. Bu sebele bundan böyle yapılacak izahatlarda işçi ve halka açık anonim şirketler aynı

değerlendirmeye tabi tutulacak, tesbit edilen sorunlar ve çözüm önerileri her iki tür şirketler için aynı mütalâa edilecektir.

İşçi ve halka açık anonim şirketlerin sorun ve çözüm önerilerine geçmeden evvel, Türkiye dışında yaşayan vatandaşlarımızın sayısı, ülkelere dağılımı, ortalama aylık ücretleri, ortalama tasarrufları, Türkiye'ye gönderilen döviz havaleleri, fert başına gönderilen döviz miktarı ve kurulan işçi şirketleriyle halka açık anonim şirketler hakkında kısaca bilgi vermek yerinde olacaktır kanaatindeyiz.

Bilindiği üzere, ülkemizin ekonomik ve sosyal şartlarının gereği icabı, fazla insan gücü potansiyelini dış ülkelere yöneltmek mecburiyeti hasıl olmuştur.

Çalışma Bakanlığı Yurt Dışı İşçi Sorunları Genel Müdürlüğü 1980 Çalışma Raporuna göre yurt dışında çalışan işçilerimizin ve ülkelere göre dağılımları (1980 sonu itibariyle) şöyle bulunmaktadır :

Ülkeler	İşçi Sayısı
F. Almanya	590.623
Hollanda	47.326
Fransa	38.000
Belçika	23.000
Danimarka	9.327
Avusturya	30.130
İsviçre	20.119
İsveç	7.000
Norveç	1.370
Avustralya	16.000
Libya	38.000
S. Arabistan	45.000
Irak	8.000
Diğer	14.395
Toplam	888.290

1980 yılı sonu itibariyle işçi adedi bir önceki yıla oranla % 10,8 artarak 888.290'a ulaşmış, aynı şekilde vatandaş sayımızda % 14,7 artışla 2.023.102'ye yükselmiştir.

1979 yılında 617.142 olan çocuk sayısı, 1980 yılında % 20,3 oranında bir artışla 744.766 ya ulaşmıştır.

1974 yılında yurt dışındaki vatandaşlarımızın % 63'ü çalışırken, bu oran, aile fertleri sayısının artması nedeniyle 1980 yılında % 44'e

düşmüştür. 110 Bulletin of labour Statistics 1981-1 ve Çalışma Bakanlığı Çalışma Müşavirlik ve Ateşeliklerinin yıllık raporlarına göre yurt dışında çalışan işçilerimizin çalıştığı ülkelerde aylık ortalama brüt ücretleri US\$ olarak şöyledir.

Ülkeler	Ortalama aylık brüt ücret (\$)
F. Almanya	1.229
Hollanda	1.153
Belçika	1.013
Fransa	771
İngiltere	928
Danimarka	—
Avusturya	863
İsviçre	1.370
İsveç	1.149
Norveç	1.029
Avustralya	828
S. Arabistan	437
Libya	405
Irak	333

Yurt dışında çalışan işçilerimizin, bu belirtilenler seviyesinde brüt olarak toplam aylık kazançları :

Ülke	Ortalama Brüt Ücret (US \$)	İşçi Sayısı	Toplam Brüt Ücret (US \$)
F. Almanya	1.229	590.623	725.876
Hollanda	1.153	47.326	54.567
Belçika	1.013	38.000	38.494
Fransa	771	23.000	17.733
Danimarka	1.000	9.327	9.327
Avusturya	863	30.130	26.002
İsviçre	1.370	20.119	27.563
İsveç	1.149	7.000	8.043
Norveç	1.370	1.029	1.410
Avustralya	828	16.000	13.248
S. Arabistan	437	45.000	19.665
Libya	405	38.000	15.390
Irak	833	8.000	2.664
Diğer	750 (x)	14.395	10.796
Toplam			970.778

Görüldüğü üzere, Avrupanın muhtelif ülkelerinde çalışan 14.395 işçinin ortalama olarak ayda 750 dolar brüt ücret aldığı sarsayımı ile yapılan hesaplamalara göre, yurt dışında çalışan 888.290 işçi vatandaşımızın bir aylık brüt ücretler toplamı 970.778 milyon dolar olmaktadır. Söz konusu 888.290 rakamına Avrupa ve Orta Doğu ülkelerinde çalışmakta olan resmi müsaadesiz kaçak olarak nitelendirilen işçi vatandaşlarımızın toplam aylık kazançlarını da ilâve edecek olursak, bir ay içerisinde, yurt dışında resmi izinli ve izinsiz olarak çalışan vatandaşlarımızın brüt olarak hak ettikleri ücret toplamını milyar \$ olarak söylemek yanlış bir tahmin olmasa gerek.

Bu belirtilen brüt ücretlerin, muhtelif ülkelerin vergi ve sosyal güvenlik mevzuatlarının değişik olması sebebiyle netini hesap etmek mümkün olmamakla birlikte, vasatisinden hareketle ayda 650-700 milyon \$ civarında olduğunu söylemek mümkün olabilecektir.

Buradan hareketle, yurt dışında çalışan vatandaşlarımızın bir yıl içerisinde ellerine geçen net ücreti hesaplayacak olursak, yaklaşık 7.800.000.000 \$ ile 8.400.000.000 \$ oranında bir meblâğ olacaktır.

Yaklaşık olarak tesbit edilen bu yıllık kazancın ne kadarı yeme, içme, giyim, kira vs. gibi zaruri ihtiyaçlara harcanmakta, ne kadarı tasarruf edilebilmektedir. Muhtelif kuruluşların tüm araştırmalarına rağmen bu hususta kesin bir tesbit yapıldığına rastlanılmamıştır. Alt ve üst sınırların birbirinden oldukça farklı tahminler yapılabildiği görülmektedir. Ancak özellikle 5-6 yıl öncesinde görülen genel kabul, kazancın yaklaşık olarak 1/3'ünü harcamalara ayrıldığı, kalan 2/3'ünün ise yurt dışı bankalarda tasarruf edildiği ve/veya Türkiye'ye havale olarak gönderildiğidir.

Bu kabulden hareket edilecek olunursa, yurt dışında çalışan vatandaşlarımızın, sadece 1980 yılı içinde, Türkiye'ye yaptıkları hava- lelerde dahil tasarrufları tutarının 5.200.000.000 \$ ile 5.600.000.000 \$ arasında bir meblâğ olduğu söylenebilir. Fakat yurt dışında çalışan vatandaşlarımızın, çeşitli sebeplerle 10 yıl, hatta 6 yıl, 5 yıl ve daha yakın zamanlarda harcamalar yönünde meydana gelen gelişmeleri gözönünde bulundurulacak olursak, genel kabul gören tasarruf oranından hareketle bulunan 5.200.000.000 \$ ile 5.600.000.000 \$ arasında bir meblâğı tasarruf ettiklerini söylemek fazla iyimser bir tahmin olacaktır. Ancak, buna rağmen, harcamalar dışında tutulan meblâğın yine de yıllık 4.000.000.000 \$ dan aşağı olmayacağı tahmin edilmektedir.

Bu tesbitlerimizden sonra, 1964 yılından itibaren Türkiye'ye gönderilen havalelere de bir göz atmak yararlı olacaktır. 1964 ile 1980

yılları arasında ÷lkemize gönderilen döviz havaleleri tutarı 12.643.088.735 \$'a balığ olmuştur. Bu miktarın yıllar itibariyle dağılımı ise şöyledir :

Yıllar	Gönderilen Havale Tutarı (\$ olacak)
1964-75	5.929.940.226
76	980.742.880
77	981.824.173
78	983.069.083
79	1.694.387.992
80	2.071.124.381

12.643.088.735

Yollanan bu havalelerden çok az bir kısmı Türkiye'de kurulan sınaî yatırımlara sermaye payı olarak gönderilmiş geri kalan hemen hemen % 98-99'lık kısmı ise Türkiye'de yapılan ev, arsa, tarla vs. gibi ferdi yatırımlarla yakınlarının ihtiyaçlarının karşılanmasında kullanılmıştır.

Baştanberi yapılmakta olan izahatlar sonucunda varılmak istenilen nokta şudur. Yurt dışında önemli derecede potansiyel kaynak mevcut bulunmaktadır. Muhtelif çevrelerce çeşitli tahminler yapılmakla birlikte, kesin olarak kabul edilen şu ki, hiç bir şekilde 8-9 milyar \$'dan, başka bir ifade ile 17-18 milyar mark'dan aşağı değildir. Ve bu önemli kaynak yurt dışı Bankalarda yatmaktadır.

Bu potnsiyel kaynağa karşın, Türkiye'de bulunan şirketleşme durumu nedir? İşletmeler Bakanlığının 1979 yılında yaptığı anket sonuçlarına göre 223 adet işçi şirketi, Halk Şirketi, ve Halka Açık Anonim Şirketlerin toplam kayıtlı sermayeleri 11.915.357.000,— TL. ödenmiş sermayeleri toplamı ise 8.708.417.000,— TL.'dir. Ödenmiş sermaye tutarını yaklaşık 100 TL. kur üzerinden \$'a çevirecek olursak 87.084.170 US \$ edecektir. Hadi biz buna 100.000.000,— TL. US \$ diyelim. Hatta 150.000.000 US \$ diyelim. Kaldı ki, bu ödenmiş sermayenin tamamıda yurt dışı işçi tasarruflarından oluşmamıştır. Ama oluştuğunu kabul edelim. Gör÷lmektedir ki, yurt dışı işçi tasarrufları karşısında Türkiye'de yapılan yatırımlara ayrılan para çok cüzi bir miktar teşkil etmektedir. Oran olarak % 1'ler civarında seyretmektedir. Burada şu akla gelebilir. Yurt dışında çalışan işçilerin tamamı Türkiye'de sınaî yatırımı yapmak istemektedirler. Her şey düzenli olsa tabiri caiz ise işler tıkr tıkr yürüsedde yatırımlar proje,

yatırım, işletme safhalarında hiç aksamadan en ideal şekilde sürüp gitse bu tasarruflarla birlikte gelecekteki tasarruflarda sınaî yatırımlara mı kanalize edilecek. Elbette ki hayır. Bu yurt dışı tasarrufların ülkeye nasıl çekileceği konusudur. Ayrı bir çalışma gerektirir. Bu çeşitli vasıtalar ile olur. Ancak bilinmekte olan da şudur ki, bu vasitalardan bir tanesi de, belkide en önemlisi Türkiye'de sınaî yatırım yapmak amacıyla şirketleşmedir. Ve bu konuda da bu zamana kadar maalesef başarılı olunamamıştır. Yani şirketleşme aracı ile Türkiye'ye döviz transferinde gereken düzeye ulaşamamıştır. Bu aracın kullanılmasında meydana gelen başarısızlık sadece bu şirketleri çıkmaza sokmakla kalmamış, Türkiye'de oluşmakta olan işçi şirketçiliği ve Halka Açık Anonim Şirket modelini de çıkmaza sokmuştur. Yine İşletmeler Bakanlığı 1979 anket sonuçlarında toplam 223 şirketten 125 tanesinin üretim safhasında olduğu belirtilmektedir. Bunun da sıhhatli bir rakam olduğu konusunda şüphelerimiz bulunmaktadır. Çünkü bunların en yakın örneklerini kendi Bankamızdan bilmekteyiz. Bankamızca iştirak ve/veya kredi şekliyle destekte bulunan işçi ve halka açık şirketlerden 55 adedi işletme safhasında görülmekle birlikte, bu günün Türkiye gerçeklerinde sıhhatli denilebilecek ölçüde üretim yapabilen şirket sayısı 5'e ancak çıkar.

İstisnalar hariç tutulacak olunursa neden olmuştur. Bu başarısızlıklar. Nereden kaynaklanmıştır. Tüm sebepleri bu tür şirketlerin yapısında mı doğmaktadır? Gayet tabiki hayır denilecektir. Özellikle son bir kaç yıl içerisinde Türk ekonomisinin içinde bulunduğu olumsuz şartlar, aile tipi olarak nitelendirilen şirketleri, sermaye grubu ya da gruplarına ait şirketleri bile derinden sarsarken, bu tür yapıları icabı mukayese kabul etmeyecek derecede dezavantajlı şartlar dahilinde faaliyet gösteren bu tür şirketleri sarsmaması beklene mezdi. Fakat, ekonomik şartlardaki olumsuz gelişmelerden aile tipi dediğimiz veya sermaye grubu ya da gruplarına ait şirketler savunma tedbirleri olarak asgari derecede etkilenirken en fazlasından aritmetik ortalamalarla etkilenirken, İşçi ve Halk Açık Anonim Şirketlere etkisi geometrik ortalama ile olmuştur. İşte meselenin düğüm noktası buradadır. Neden geometrik ortalama ile etkilenmektedirler. Bunun sebepleri açıktır. Bellidir. Aşağı yukarı son 10 yıldan beri gerek kamuoyu ve gerekse akademik çevreler ve ilgili kuruluşlarca her vesile ile ortaya konulmuştur. Ortaya konulmaya da devam edilmektedir. Asıl önemli olan, tesbit edilen sorunların çözümüdür. İşte, bizce esas önemli olan bu sempozyumda ulaşılması gereken amaç, bu sorunların çözümü için neler yapılabilir olmalı kanaatindeyim. Ben de bu konuda acizane fikirlerimi beyan etmek durumun-

dayım. Yalnız, takdir edersinizki, çözüm önerilerine geçmeden önce, sorunları bir defa daha dile getirmekte fayda vardır.

Buna göre İşçi ve Halka Açık Anonim Şirketlerin sorunlarını üç safhada mütalâa etmek mümkündür.

- 1 — Yatırım öncesi sorunları,
- 2 — Finansman sorunları (Öz Kaynak ve Kredi),
- 3 — Yönetim sorunları.

1 — Yatırım öncesi sorunları :

İşçi ve Halka Açık Anonim Şirketlerin önemli bir sorunu, yatırım fikrinin ortaya atılışı ile şirket kuruluşu ve fiilen yatırıma geçiş arasındaki sürenin olması gereken normal sürenin çok üstünde olmasıdır. Yatırım fikri ortaya atıldıktan sonra fiili yatırıma geçilinceye kadar, daha çabuk davranan başka kişi ya da kişilerin aynı konuda yatırıma başlayıp gerçekleştirdiklerine bile rastlanılabilmektedir.

Bunun yanında en önemlisi, yatırım fikrinin ortaya atıldığı zamanda müteşebbis grup tarafından öngörülen yatırım tutarı ile fiilen yatırıma başlanıldığı sırada ortaya çıkan yatırım tutarı önemli derecede farklı olmakta, bunun sonucu olarak toplanan paralar atılabilir ve ilk heveslerin kırılmasına sebep olmaktadır. Ve hatta, bazen yatırım konusu ile başlangıçta tesbit edilmeden 50-100 kişi belirli miktarda para toplayarak herhangi bir bankada bloke ettirmekte, daha sonra çeşitli kuruluşlar, tüccarlar ve bankalara danışmak suretiyle yatırım konusu seçimi çalışmalarına başlamaktadırlar. Yatırım konusunu tesadüfen seçtikleri olduğu gibi, yatırım başladıktan sonra bile öngörülen projenin geçersiz olduğu anlaşılarak konu değişikliğine gidilebilmekte, gerektiğinde ana sözleşmede değişiklik, yeniden fizibilite etüdü hazırlanması, yeniden teşvik belgesi alınması veya revizesi vs. gibi sebeplerle zaten normalden uzun olan yatırım süresi dahada uzatılmaktadır. DPT'nin bir araştırmasına göre; araştırma kapsamına giren kuruluşların % 13'ü konularını tesadüfen seçmişler. % 27'si kuruluşlarını tamamladıktan sonra yatırım konularını bölgesel tüccarlara, % 15'i çeşitli Bakanlık ve Bankalara danışmışlar. %23'ü ise konu seçimi için hiç bir kişi ya da kuruma danışma gereğini bile duymamışlardır.

Almanya'da kurulan ve sermayesi toplanarak bloke edilen şirket teşebbüsleri arasında, toplanan parayla ne yapacaklarını bilmedikleri için toplanan parayı yeniden ortaklık adaylarına geri dağıtan teşebbüslerin de bulunduğu tesbit edilmiştir. Bu şirketlerin yatırımları gerçekleştirmelerinin gecikmesi ve başarısızlıklarında, fizibilite

etütleri ve proje hizmetlerindeki eksikliklerin rolü büyük olmaktadır. Bilindiği gibi fizibilite etüdü en basit bir yatırımda bile, yatırımın yapılacağı yerin, yatırım alanı ve konusunun, piyasa durumunun, başka bir ifade ile arz-talep durumunun, öz ve yabancı kaynak olarak finansman, kâra geçiş analizinin, ileride yaratılacak fonların tesbiti açısından başlangıçta yapılması gereken zorunlu bir çalışmadır. Oysa ki, Devlet Planlama Teşkilâtının araştırmalarında, araştırma kapsamına giren kuruluşlardan % 44 ünün, Devletin tanıdığı teşvik tedbirlerinden yararlanma safhasında, % 45 inin kuruluşlarını tamamladıktan sonra % 15 inin ise müteşebbis heyet oluşmadan önce bu raporları yaptırdıkları tesbit edilmiştir.

2 — Finansman Sorunları (Öz Kaynak ve İç ve Dış Kredi) :

Gerek işçi ve gerekse Halka Açık Anonim Şirketlerin, şirketi kurup yatırım konusu seçtikten sonra karşılaştıkları ilk büyük sorun finansman sorunu olmaktadır.

Finansman sorunu ile ilgili hususları, yatırım öncesi yapılması gerekli olan her türlü çalışmalarını yapmış ve yaptırmış olan temsili bir şirketi ele alarak belirlemeye çalışalım. Yani şirket kurulmuş fizibilite etüdünü yaptırmış, konu ve yer seçimi tamam, teşvik belgesini almış durumda.

Uygun görülen yatırım için düzenlenen fizibilite raporuna göre projenin sabit yatırım 80.000.000,— TL., işletme sermayesi 20.000.000,— TL. olmak üzere genel yatırım tutarı 100.000.000,— TL. olarak belirlenen, genel yatırım tutarının % 70'i olan 30.000.000,— TL'nin öz kaynakla kalan 70.000.000.— TL. nin kredi, tahvil vs. şeklinde yabancı kaynakla karşılanması öngörülmüştür.

— Öngörülen 30.000.000,— TL. sermayenin % 25'i olan 7.500.000,— TL. yi toplayarak sermayesini tescil ettiren şirket bir taraftan fiili yatırım çalışmalarına başlamış, diğer taraftan çeşitli bankalardan kredi talebinde bulunmaktadır.

— Başvurulan banka (veya Bankalar) konuyu derinlemesine incelemiş, gerek ülkedeki fiyat artışlarının fizibilite etüdünde öngörülenden fazla olması, gerek teşvik belgesinde belirtilen yatırım başlangıç tarihinden çok sonraki bir teşvikte yatırıma başlanılmış olması, ve yatırım faaliyetlerinin daha ağır yürümesi ve gerekse projede tesbit edilen eksikliklerin giderilmesi gibi sebeplerle yatırımın toplam tutarı 140.000.000,— TL. olarak tesbit edilmiş, bu nedenle şirket sermayesinin 42.000.000,— TL. olması kaydıyla yatırım ve işletme olarak 98.000.000,— TL. kredi verebileceğini bildirmektedir.

— Finans desteğinde bulunacak olan Banka, açacağı kredinin bir kısmını Merkez Bankası reeskont kaynaklarından karşılayacaksa, Teşvik belgesinin yeni duruma göre revizesinin sağlanmasını talep etmekte, belki bu arada öngörülen toplam krediden yatırıma ait kısmı kullandırabileceğini ifade etmektedir.

— Banka kredisi kullanılarak yatırımlara devam edilirken, öngörülen 42.000.000,— TL. döviz kaynağın tamamen toplanamaması halinde açılan kredinin tamamı harcansa bile yatırımın biterek sağlıklı bir şekilde işletmeye alınamıyacağını akıldan çıkartan yatırımcı öz kaynak tahsiline ve 30.000.000.— TL. olan tescilli sermayenin asgari 42.000.000,— TL.'ye tezyidi işlemine gereğince önem vermekte, kredinin tamamen kullanılmasından sonra bakılmaktadır ki, en iyimser bir durumda tescilli olan 30.000.000,— TL. toplanmış, daha 12.000.000,— TL. sermaye ihtiyacı bulunmaktadır.

— Bu defa sermayenin 12.000.000,— TL. daha artırılarak 42.000.000,— TL.'ye tezyidi için çalışmalar başlamakta, önceki tescilli sermayenin tamamen tahsil edildiğinin tevsiki, ön izin, genel kurul, ilk ortakları rüçhan haklarına davet, 1/4 lerin yatırılması, kesin izin, tescil ve ilân vs. gibi işlemler, bir bakılmaktadır ki, küçük bir sermaye tezyidi için sadece 6 ay geçmiş birde 1/3 lerin tahsilâtının aldığı zaman, etmiş 8 ay 9 ay, bu arada yatırım faaliyetleri ya durmuş, ya da ufak tefek işler yapılmaktadır.

— Önceden hesaba katılmayan 9 ay bu sürenin getirdiği fiyat artışları, ekstra finans masrafları, eğer kullanılmış ise dış kredi kur farkları, yapılan sermaye tezyidinde artırılan sermaye tahsil edilse bile yatırımın tamamlanması için yine yeterli gelmemekte, bakılmaktadır ki yatırım tutarı 140.000.000,— TL. den 180.000.000,— ye çıkmış, tamamlanabilmesi için daha 40.000.000,— TL. ye ihtiyaç bulunmaktadır.

— Yatırımcı sermaye tezyidini daha yeni yapmıştır. Gelmektedir. Bankaya ya da Bankalara, Banka yapmakta hesabını, bakmaktadır ki, yeniden kredi realize edebilmesi için yine sermaye tezyidine ihtiyaç vardır. Yıllık programlar öngörülen veya ana finans kuruluşunun (T.C. Merkez Bankası) uygun gördüğü 30/70, 40/60 gibi oranlara itibar etmese bile, borç ödeme gücüne bakmak zorundadır. Çünkü bu tür orta ve uzun vadeli kredilerde teminat ne ipotektir, ne kefalet ne de diğerleri. Kefalet denilirken tabi şirketlere ait ortakların kefaletini kasdetmekteyim. Esas teminat projedir, projenin borç ödeme kabiliyetidir. Projenin borç ödeme kabiliyeti ile programda öngörülen öz kaynak yabancı kaynak oranını da dikkate alarak yeni

bir sermaye tezyidi öngörmekte, kalan kısmın kredi ile karşılayacağını bildirmekte, çoğu zamanda krediyi kısa sürede kullandırmaktadır.

— Bu seferki sermaye tezyidi, vadesi gelen anapara taksitlerinin de devreye girmesi ile daha da fazla, örneğin 12.000.000,— TL. yerine 20.000.000,— TL. olmaktadır. Bu sermaye tezyidinin gerçekleştirilmesi için geçen zaman, çoğu kez 1/4 lerin toplanarak tescil dahi ettirilmemesi, geçen uzun zaman, yeniden ihtiyaç derken bir helezon içerisine girilmektedir.

— Yukarıda sıralamaya çalıştığımız şekilde 30.000.000,— TL. sermayenin yeteneğini düşünülerek yola çıkan yatırımcı grup şimdi gerekli görülen rakamın 90 milyon, 100 milyon lira olması karşısında ya ümitsizliğe kapılarak verdiğini bıraktığı gibi terk etmekte, veya gayrete gelerek halkın ve/veya işçinin bir taraftan iştirakini artırmak diğer taraftan çeşitli kuruluşların yatırıma iştirakini temine çalışmaktadır.

— Başlangıç tarihleri ile bitiş tarihleri arasında resmi sürenin 2,3 katı gibi bir zaman geçirilerekte olsa bitirilen yatırım yine aynı problemler karşılamakta, ne kalite ne kapasite ve ne de pazarlama yönünden sağlıklı bir yapıya kavuşmamaktadır.

Yukarıda verilmiş olan örnek karamsar bir tablo çizmekle beraber, bu gün yurdumuzda kurulmuş bulunan işçi ve halka açık anonim şirketlerin çok önemli bir bölümünün bu durumla karşılaşmış ya da karşılaşmakta olduğu gerçeğini de kabul etmek mecburiyetindeyiz.

Görüldüğü üzere, bu tip şirketlerin temel finansman sorunları öz kaynak yetersizliğidir. Öz kaynaklarını zamanında tescil ve tahsil edememeleridir. Yatırımın süresi ya da süresine yakın bir zamanla realize edememeleri öz kaynak yetersizliğinin boyutlarını daha da büyötmektedir.

Türkiye'de iç ve dış kredi şeklinde yabancı kaynak sorunu da vardır. Kredilerin ödemesiz dönem ve toplam vadelerinin yetersiz olduğu söylenebilir. Bunlar inkâr edilemez. Ancak, öz kaynak sorunu kadar önemli olduğu kanaatinde değilim. Ülkemizde yatırım ve işletme safhasında faaliyette bulunan işçi, halka açık anonim şirket ve çok ortaklı şirket sayısının 223 olduğu söylenmektedir. Bunların aşağı yukarı yarısı ile biz banka olarak ilişki içerisindeyiz. Yani, ya kredi vermişiz, ya iştirak etmişiz ya da hem kredi hem de iştirak suretiyle destekte bulunmuşuz. En son rakamlara göre, ilişkide bulundu-

ğumuz 109 şirketin bir kaç tanesi istisna tutulacak olunursa hemen hemen tamamında durum budur. Değil ödenmiş sermaye yabancı kaynak dengesi, kayıtlı sermaye ile yabancı kaynak dengesi alabildiğine bozuktur. Bozulmaya da devam etmektedir. Ve bir iki tane komumuz dışında kalan tipteki şirket hariç, hiç birisi hakkında da kanuni takibe geçilmemiştir. Kanuni takip bir tarafa, idari takipte bile son derece müsamahakâr davranılmıştır. Demekki, kredilerin ödemesiz dönemleri ve toplam vadeleri kâğıt üzerinde kalmaktadır.

3 — Yönetim sorunları :

İşçi ve halka açık anonim şirketlerin tüm sorunlarının iki gün içerisinde tartışılması güçtür. Burada gördüğüm kadariyle her arkadaşımız onar dakika konuşsa bu süre gene yetmeyecektir. Bu bakımdan bu tip şirketlerimizin sorunlarını ana başlıkları ile ifade edip proje öncesi sorunlarını ve finansman sorunlarını dile getirmeye çalıştım. Ana başlığı ile ifade edip arz etmeğe çalışacağım diğer bir sorunları yönetimdir. Kanaatime göre bundan sonra söz alan arkadaşlarımda buna değineceklerdir ki bu tür şirketlerimizin en önemli sorunu profesyonel bir yönetim kadrosunun teşkil edilmesi. Yönetim tamamiyle bir uzmanlık işidir. İyi bir yönetici ya da yöneticiler grubu işi gereğince yapar. Finansman planı olsun fizibilite, teknoloji seçimi olsun, kuruluş yeri itibariyle olsun gerçekten sıhhatli bir işletme kurar, yatırımı sürükler. O şirkette öz kaynak sorunuda olmaz. Kötü bir yönetici ise bir işletmenin ocağına kısa zamanda incir ağacı diklebilir, kurutur gider. Yetenekli ve tecrübeli yönetim kadrosunun başında bulunduğu bu tür bir şirketin, aile tipi dediğimiz şirketlerden başarı yönünden pek farklı olabileceğini sanmamaktayız. olacaktır farkı. Bu şirketlerin yapılarının gereği ortaya çıkacaktır. Ancak, profesyonel kadro projeyi ta baştan ele alacaktır.

İşçi ve Halka Açık Şirketlerin çoğunlukla tecrübeli ve yetenekli profesyonel yöneticilerin yoksun bulunmasının, başka bir deyişle yönetimsizliğin sebepleri çoktur. Hepsini burada sıralamaya gerek görmüyorum. Ancak, en önemli sebep olarak şu etkenleri sıralayabiliriz :

a — İşçi ve halk şirketleri Anadolu'nun genellikle daha çok fedakârlık gerektiren yörelerinde kurulmaktadır. Tecrübeli yöneticilerin buralara cezbedilmesi zorunluk yaratmaktadır.

b — Bulunan tecrübeli ve yetenekli yöneticilere, bu şirketlere cezbedecek maddi ve sosyal imkânlar sağlanamamaktadır. Bu kadroya verilecek ücret ortakların tenkidine yol açabilmektedir.

c — Esas önemlisi, çalıştığı bir işi kurulu düzeni bulunan bir kişi, bu tür bir şirkete güven duymamakta, çok geçmeden ayrılmak zorunda kalacağı korkusuna sahip olmaktadır.

Yukarıda en önemlisini sıraladığımız sebeplerden dolayı icrada bulunan noksanlığa yönetim kurulu üyelerinin, genellikle sınai veya ticari bir tecrübe ve önemli derecede pay sahibi olmayan ortaklardan oluşması da eklenince iyi olmayan yönetim, başka bir ifade ile yetersizlik tamamen hâkim olmakta, şirketin karşılaştığı her türlü sorunun temel kaynağını teşkil etmektedir. Fakat şunu da ifade etmeden geçemeyeceğim. Bu tür şirketlerimizin artık konunun önemini kavrayarak şirketi ehil ellere teslim etme yönünde yoğun bir gayrete giriştikleri de müşahade edilmektedir.

ÇÖZÜM ÖNERİLERİ

Başlangıçta ifade etmeye çalıştığımız üzere yurt dışında çalışan işçilerimize ait büyük bir kaynak birikimi vardır. Bu birikimin esas sebebi de, hepimizce malûm olduğu üzere, tasarruf sahibi vatandaşlarımızın ne yapacaklarını, nasıl yapacaklarını bilmemesi, son derece güç şartlar dahilinde alıntıları karşılığında sağladıkları kazançlarını kanallere ederek emîn ve garantili yatırım alanları bulamamalarıdır. Özellikle yurt dışında çalışan vatandaşlarımız için «kâr» mefhumu birinci planda bulunmamaktadır. Ama çok geri planda da değildir. Yeterki katılma payı olarak verdikleri dövizler ve/veya TL'ler yerine harcansın. İsfar edilmesin, çar çur edilmesin. Memleketlerinde, yörelerinde kurulan sınai bir tesiste, tüten bir bacada kendilerinin de payı bulunsun. Ben de ortağım diyebilsin. Ama tesis kurulsun, baca tutsun. İşte bundan emin olmak istemektedirler. Bunun garantisini aramaktadırlar. Ülkemizde kurulmuş bulunan işçi ve halka açık anonim şirketler, daha da hassas olmalarına sebep olmuştur. Maalesef çok kötü emsal teşkil edilmiştir. Olumsuz örnekler, kaynak israfı ve mevcut potansiyeli kullanamamanın yanında, istikbaldeki potansiyeli de baltalamaktadır. Şöyleki, yatırımların başarılı olması ve hele bir de oyun işletme kuralları içinde oynanarak temettü dağıtmaya başlaması halinde iç ve dış tasarruf sahibi vatandaşlarımız daha çok taahhüt edeceklerdir. Daha çok tasarruf etmeye çalışacaklardır. Verimsiz ya da daha az verimli olanlara yatırdıkları paralarını da bu alanlara yönlendireceklerdir. En basit şekilde, Türkiye'ye izine gelirken on valiz ile değil iki valiz ile gelmeyi tercih edecek, sekiz valiz dolusu eşyaya harcadığı para ile meselâ 100.000,— TL. karşılığı daha hisse senedi almayı düşünecektir. Ya da başka bir örnekle, son model, pahalı bir araba yerine iki model, üç model beş

model daha eski bir arabayı kullanacak, aradaki farkı yine yatırımlara kanallandıracaktır. Tüm bunları sağlayabilmek için hasbilkader çözüm önerilerim şunlar olacaktır.

1 — Türkiye’de tayin ve tesbit edilecek kuruluş ya da kuruluşlar tarafından, uygun yatırım alanları ve konuları belirlenmelidir.

2 — Belirlenen yatırım konularında pazar durumu, yatırım tutarı gerekli olan öz kaynak miktarı, temin edilmesi gereken iç ve dış kredi, kârlılık ve verimlilik vs. gibi ana konuları teşkil eden hususları ihtiva eden «ön fizibilite etütleri» düzenlenmeli, «ön fizibilite etütlerinden» oluşan bir paket hazırlanmalıdır.

3 — Ön fizibilite etüdü hazırlanan konulardan, kalkınma planı yıllık programlarının öngörülerini, yatırımcı vatandaşların talepleri arz talep kârlılık ve verimlilik durumları gibi hususlar dikkate alınmak suretiyle fizibilite etütleri hazırlanmalı, böylelikle fizibilite demeti oluşturulmaktadır.

4 — Oluşturulan fizibilite demeti içerisinde yer alan konularda Devlet öncü şirketler kurarak yatırıma başlamalı, yatırım bir taraftan devam ederken diğer taraftan hisseler yurt içi ve yurt dışı vatandaşlarımıza açılmalıdır.

5 — Kuruluşunu tamalayarak söz konusu kuruluşça oluşturulan fizibilite demeti içerisinde yer alan konularda yatırım çalışmalarına başlayan şirketler için, yine aynı kuruluşça tip proje ihale dosyaları hazırlanmalı, ihaleler için her türlü yardım yapılmalıdır.

6 — Bankalarımızın, işçi ve halka açık anonim şirketlerin öz kaynak ihtiyacına ve bunun taahhüt edilmesine önem vermeleri sağlanmalı, bunu sağlamak için teşvik vasıtaları araç olabileceği gibi gerekirse zorlayıcı hükümler getirilmelidir. (Hisseleri bilâhare işçi ve halka devir etmek kaydıyla).

7 — İktisadi devlet teşekküllerinin iştirak ve tezyidlerde süratle devreye girebilmelerini teminen gerekli tedbirler ne ise tesbit edilmeli ve bu tedbirler alınmalıdır.

8 — İşçi sendikaları, Sosyal Sigortalar Kurumu, Bağ-Kur, Emekli Sandığı, çeşitli vakıfların biriken tasarruflarının bir bölümünün direkt olarak ya da dolaylı yoldan bu tür şirketlerimizin bünyelerine iştirak ve/veya kredi olarak girmesi sağlanmalıdır.

9 — Tercihli hisse senetleri çıkartılabilmeli, isteyen ortağa, yönetime katılmamakla birlikte kâr garantisi tanınmalıdır.

10 — Kuruluş ve sermaye tezyidlerinde, sermayenin dövizle karşılanan kısmı damga vergisinden muaf tutulmalıdır.

11 — Döviz karşılığı temin olunan hisse senetlerine dağıtılan menkul sermaye iradı stopaja tabi tutulmamalı, hisse senetlerinin satışından elde edilen kazançlar vergiden tamamen muaf olmalıdır.

12 — Şirket sermayelerinin yurt dışından döviz olarak getirilen kısmı kadar kullanılmış olan dış kredi, kâr garantisinden faydalandırılmalıdır.

13 — Döviz olarak iştirak paylarını ödeyen ortaklara kesin işletmeye geçiş tarihinden itibaren belirli bir süre muayyen oranda kâr garantisi tanımak ve bu iş için yıllık bütçelere tahsisat konulmalıdır.

14 — Banka kredilerinin vadeleri ve ödemesiz dönemleri artırılmalı Bankalarımız öz kaynaklarından, en azından T.C. Merkez Bankasının kredi uygulaması paralelinde kredi açmalıdırlar.

15 — Gerek DESİYAB yetki kanunu ve kuruluş kararnamesinde ve gerekse yıllık programlarda yer alan Halka Açık A.Ş. tarifleri kaldırılmalı, bunun yerine «lokomotif» tipi ortaklar yaratacak çok ortaklı işçi ve halk şirketi tarifi getirilmelidir.

16 — Bu şirketlerin yönetim kadroları, her türlü giderleri şirketlere ait olmak üzere devletçe karşılanmalı, bu kişilere devlet güveni ve desteği sağlanmalıdır.

Sözlerime burada son verir, dinleme zahmetinde bulunduğunuz için teşekkür ederim.

(*) Yabanoğlu'nun bu yazısı, 1-2 Temmuz 1981 günlerinde DESİYAB tarafından düzenlenen «Türkiye'nin Sanayileşmesinde Halk ve İşçi Şirketlerinin Rolü ve Geleceği» konulu Sempozyumda okunan bildiridir.

ROCHDALE PRENSİPLERİNİN SURETİ TATBİKİ ETRAFINDA (*)

1844 senesinde **Rochdale** kasabasında bir istihlâk kooperatifi kuran ve hazırladıkları kaide ve prensipler zamanla cihan kooperatif hareketinin başlıca temelleri haline gelen **Rochdale** dokumacılarının macerasını herkes bilir.

Bu kaideler o kadar büyük emniyetle tertip edilmiştir ki, son günlere kadar, bir asırdan beri vücuda gelen binlerce kooperatif şirketleri, bunları olduğu gibi ve hiç bir yerini değiştirmeden tatbik etmişlerdir. **Rochdale** nizamnamesi bu suretle umumî bir kanun şeklini almıştır. Fakat son seneler zarfında ve bahusus bunca işi sarsmış olan büyük harpten beri bazı memleketlerde **Rochdale** kanunu aleyhine bir cereyan başgöstermiş ve bu kanunun bu günkü ihtiyaçlara uymadığı iddia edilmiştir.

Daimi bir değişiksizlik gerek insanların ve gerek cemiyetlerin hayatı ile telif edilemez. Yalnız kanunlar değil hatta akideler bile değişir, tekâmül eder. Arşivlerde itina ile saklanan tarihî bir eserden ibaret kalmak **Rochdale** nizamnamesi için bir tefevvuk alâmeti sayılamaz. Bu nizamnamede hakikaten zannedildiği gibi ebedî ve hayatî bir prensip varsa muhitlere ve iktisadî vaziyetlere derhal uymak suretile tebarüz etmelidir.

Rochdale dokumacılarının zamanından beri, iktisadî şartların pek çok değiştiğine şüphe yoktur. Amele sınıfının hayat tarzı fazlasıyla ıslah olunmuştur. **Rochdale**lilerin yaşadığı zamanlar, iş tarihin-

(*) 25-28 Ağustos 1930 tarihinde Viyanada inikat eden on üçüncü «Beynelmilel Kooperatif İttifakı» kongresinde Fransa istihlâk kooperatif şirketleri millî federasyonu namına A.J. Cleuet tarafından verilen bir takrir üzerine Rochdale prensiplerinin müzakere edildiğini ve neticede bu prensiplerin muhtelif memleketlerdeki tatbikatını tetkik etmek üzere hususi bir komisyon teşkili kararlaştırıldığını, eylül 1030 nüshamızda yazmıştık. Mevzuun ehemmiyetine binaen, La Revue des Etudes Coopératives mecmuasının teşrinievvel-kânunuevvel nüshasında intişar eden ve biri mezkûr takrir sahibi A.J. Cleuet ye diğeri Charles Gide'e ait bulunan iki yazıyı burada hülâsa etmeği muvafık gördük.

deki devirlerin ve hatta evvelki asırların en kötü zamanlarından daha fena olduğunu unutmayalım.

O zamanlar, makineler pek basitti ve mütehassıs ameleye lüzum hiss olunmazdı. Kadınlar, ve hatta küçük çocuklar bile, bu makineleri işletebilirlerdi. Binnetice işçilikte dehşetli bir rekabet baş göstermiş ve yevmiyeler düştükçe düşmüştü. Neticede amele buğday ekmeği değil, fakat beygirler gibi, yulaf yemeğe başlamıştı.

Bu sebeplerdir ki Manchester de vasatı hayat 18 sene idi. Vasatı hayatın bu derece kısa oluşundan çocuk vefiyatının dehşeti meydana çıkar.

Patronlar, amelelerine verdikleri yevmiyenin kâfi gelmediğini nihayet takdir ettiler ve fabrikalarında mazalar vücuda getirerek amelelerine ucuz gıda vermek suretile bu kifayetsizliği telâfi etmeği düşündüler. Fakat bidayette büyük bir insanî düşünceye istinat eden bu teşebbüs, nihayet **«truck systeme»** denilen kapitalizm tahakkümü şekline, inkilâp etmekte gecikmedi. Patron, gerek yevmiye miktarını gerekse zahire fiyatını kendisi tesbit ettiğinden, bunların birbirini geçmemesine dikkat ederdi. Bu suretle sermayedar, patron sıfatı ile verdiği bütün parayı, tüccar sıfatı ile geri alırdı; daha doğrusu hiç bir şey vermezdi. Çünkü hafta sonunda amele, istihkakı derecesinde, ve bazen de, daha fazla mazaya borçlu olduğunu görür ve neticede çalışmalarına mukabil ancak açlıktan ölmeyecek kadar maişetini temin edebilirdi.

Patronların idare ettiği bu mağazaların Rochdale amelelerine gıdalarının temini için, böyle bir mağazayı kendi başlarına vücuda getirmek, ve bu suretle bu esaretten kurtulmak fikrini telkin edeceği tabii bir keyfiyet idi. İşte Rochdale dokumacılar kooperatifi böyle bir ihtiyaçtan doğmuştu.

Bugün her şey değişmiştir. Kooperatif şirketleri yalnız fakirlerden ve ameleden müteşekkil değildir; şirketlere ortak olan memur zürra, mütekaiddin, dul kadınlar, irat sahibi gibi diğer içtimâî sınıfların nisbeti her memlekette günden güne artmaktadır; o derecede ki elyevm bir çok memleketlerde amele sınıfı ekalliyette kalmıştır. Binaenaleyh kooperatiflerin, sınıf müacdelesine yarar bir teşekkül olduğu hakkında komünist ortaklarca dermeyan edilen tez, vakıa ve hadiselerle git gide çürümektedir.

Kooperatifçiliğin istikbali, hususi, ticari veya sınai teşekküllerin mütemadi inkişafı ile ortaya atılan bütün meselelerin iyiden iyiye tetkikini amirdir. Bu gün yalnız istihlâk kooperatifleri değil, fakat

birlikler, toptancı anbarlar, bankalar, zirai teşekküller ve sınai istih-sal kooperatifleri de vardır. Kooperatifçiliğin bu müteaddit şekilleri-ne Rochdale prensipleri ne dereceye kadar tatbik olunabilir?

Rochdale kavaidinin mükemmeliyetini tasdik etmekle beraber, 1844 senesinden beri şayanı hayret bir derecede değişmiş bulu-nan iktisadi vaziyetin icaplarına tevafuk edemeyeceğini de itiraf ey-lemelidir. Çünkü kooperatifçilikte ortaya atılan meseleler o kadar değişik ve karışıktır ki, bu günkü müşkülâtımızı asırlık nizamname ile halletmek imkânsızdır.

Bu gün Rochdale prensiplerinin en ziyade tenkide maruz kalan-larını tetkike başlamazdan evvel, bu prensiplere bir göz gezdirmek muvafıktır. Ancak bu prensipler henüz metodik bir tarzda tasnif edilmemiş bir çok bahisler içinde perakende olarak zikredilmiş bu-lunmaktadır.

Bu prensiplerin adedi ve her birinin ehemmiyeti derecesi her müellief göre değişir. Bunlara, hatta dokumacıların hiç bilmedikle-ri prensipler bile ilâve edilmiştir.

Bu mesele hakkında uzun uzun tetkikat ve tebebbuatta bulunan Alman kooperatifçisi 'M. Schlösser on beş prensip kabul ve tesbit etmektedir :

A) Satışa müteallik altı prensip :

- 1 — Cari fiatla satış.
- 2 — Peşin para ile satış.
- 3 — Halka, yani ortak olmayanlara satış.
- 4 — Temettüün, satın alma miktarına göre tevzii.
- 5 — Malın en iyi neviden olması.
- 6 — Doğru vezin ve doğru ölçü.

B) Sermayeye metaallik üç prensip :

- 1 — Sermayei asliyeye istinat eden bir faaliyet.
- 2 — Kuvvetli ihtiyat akçası teşkili.
- 3 — Hisselere faiz verilmesi.

C) Kooperatif fikirlerine mütaallik üç prensip :

- 1 — Bir kişi bir rey.
- 2 — Erkekler ile kadınlar arasında müsavat.
- 3 — Din ve siyasette birataflık.

Ç) Diğer üç prensip :

- 1 — Amelenin kazanca iştiraki.
- 2 — Terbiyevî faaliye.
- 3 — Hesabatın sık sık kapatılması.

Bunlara bir kaç prensip daha ilave olunabilir :

a - Kooperatifi tescil ettirmek suretile hususi kanunlardan müstefit edilmesi,

b - Zeki, namuslu ve muktedir memurlar seçilmesi,

c - Bil'umum kararların ekseriyet tarafından verilmesi,

ç - Malî meselelerle alâkadar olunması,

d - Malların birinci elden satın alınması, ve istihsal olunuyorsa, mahsulâtın doğrudan doğruya müstehlike satılması,

e - Hesabatın, ortakların seçeceği kimseler tarafından tetkik edilmesi,

f - Mühim kararlar için ortakların muvafakatından idarenin emin olması,

g - Efkârı umumiyeye alet olunmaması.

Bütün bu prensiplerin elyevm tatbik edilmekte olduğunu düşünmek hatadır. Bu gün tatbik edilmeyen kaideler unutulmuş ve o zamandan beri icat olunan prensipler de dokumacılarla atfolunmuştur.

Bu prensiplerden bilhassa altı tanesi şiddetli münakaşaları mucip olduğundan burada yalnız bunları tetkik edeceğiz :

1 — Piyasa fiyatına satış.

2 — Peşin para ile satış.

3 — Halka, yani ortak olmayanlara satış.

4 — Temettüün, satın alma miktarına görevi tevzii.

5 — Bir kişi bir rey.

6 — Din ve siyasette bitaraflik.

Charles Gide bu prensiplerden en mühimlerini ve en ziyade tenkide maruz kalanlarını şu suretle mütalea etmektedir :

1 — Piyasa fiyatına satış

Ortaklara daha büyük bir faide temin etmek kaygusu ile, satış fiyatını piyasa fiyatı seviyesinde ve hatta daha yüksek bir derecede tutmak, İngiltere'de uzun müddet adet hükmüne girmişti.

Fransa ile diğer memleketlerde ise, sırf ameleyle inhisar etmeyip bütün müstehliklere kapıları açık bırakılan istihsal kooperatifi, satıcılara karşı bir mücadele ve fiyatlar üzerinde de bir tazyik aleti olmuş ve bu suretle yalnız ortakların değil umurun istifadesini

temine çalışmıştır. Binaenaleyh, kooperatifler, ancak piyasa fiyatından aşağı mal satmak suretile, fiatlar üzerinde bir nazım vazifesini görebilir ve kendilerine yeni ortaklar celbine muvaffak olurlar.

Bir kooperatif yüksek fiata satış yaptığı takdirde, ortaklarına daha büyük bir faide temin ederse de halka hiç bir menfaati olmadıktan başka bilâkis zararı dokunur. Böyle yapmayıp da ucuz fiatla mal satacak olursa o zaman ortakların temin ettiği menfaati aşağı yukarı halka da temin etmiş olur; çünkü bu suretle satıcılar, fiatlarını kioperatif fiatlarına göre tanzim etmek mecburiyetinde kalırlar ki bu da kooperatifçilik için bir şereftir. Kooperatif daima herkesi düşünmelidir, ve ancak böyle bir siyasetle piyasa üzerinde bir tesir yapmağa muvaffak olur.

Son zamanlarda fiatlarda bir sükut müşahade olunmağa başladı. İktisatçıların tahminine göre bu sükut daha bir müddet devam edecektir. Tabii bütün satıcılar bu sükutun önüne geçmek ve eski fiatları muhafaza etmek için bütün fayretleriyle çalışıyorlar. Bu hal kooperatifler için tam bir fırsattır. Şimdi onlara düşen vazife fiat temevvüçlerini kollamak ve hatta mümkün ise sükuta tekaddüm ederek satış fiatlarını, tenezzül başlamadan evvel, indirmektir. Bu suretle hem yeni ortaklar kazanabilir hem de halka iyilik etmiş olurlar. Sonra da, ucuz fiatla mal satarak istihlâki çoğaltmış ve binnetice istihsal fazlasının bel'ine yardım eylemiş bulunurlar.

Kooperatifler, yalnız efkârı umumiyyeye karşı değil, «fazla istihsal alâmeti olan fiat düşüklüğü bir afettir» diyen meşhur iktisatçılara karşı da harekete geçmelidirler. Büyük bir iktisatçı olmayan ve fakat büyük bir san'at adamı olan Ford : (Fiat tenezzülü sanayi inkişafının başlıca amilidir) demiştir.

(Her şey bol fakat yine yüz binlerce kimse her şeyden mahrum) deniliyor. Bu tezadı izah etmek pek basittir: Çünkü bu yüz binlerce kimse, kendilerine lâzım olan şeyleri satın alma iktidarından mahrumdur.

Piyasa fiyatından daha ucuz mal satmakla piyasanın nazımı olmak ve halka daha ucuz gıda temin etmek (koopertiflerin vazifesidir) kanaatinde bulunanlar, Rochdale kaidesinin bu birinci maddesinin bu suretle tadiline, yani kooperatiflerin piyasa fiyatından aşağı bir fiatla satış yapmalarına taraftardırlar.

2 — Peşin para ile satış

En çok münakaşa ve itirazı mucip olan kaidelerden birisi de peşin para ile satış sistemidir. (Par instalment) denilen ve Fran-

sızları da (ventes a tempérement) namı verdilkeri bu vadeli satış usulünün amerikada fevkalâde tevesslünden sonradır ki, veresiye satış muamelesi günden güne artmış ve artmakta bulunmuştur.

Amerikada veresiye satış, umum satışın % 40'ı nisbetinde olduğu tahmin ediliyor. Diğer taraftan veresiye satış çok kuvvetli bir aksi cereyan ile karşılaşmış bulunuyor: (Chain stores) namı verilen peşin para ile satış sistemini güden şubeli mağazaların inkişafı.

Bu meselenin geçen Viyana beynelmilel kongresinde mevzuu bahseldüğü ve Mayıs zarfında Tours şehrinde inikat eden Fransız kooperatifçiler milli kongresinde de bir hayli münakaşa edildiği malumdur. Bu milli kongrede berveçhiati noktalar üzerinde mutabakat hasıl olmuştu.

a) Mevadı gıdaiye gibi günlük istihlâk maddeleri üzerinde veresiye satış memnuniyetinin ipkası.

b) Ev eşyası ve dikiş makineleri gibi iş aletleri ile buna mümasil uzun müddet kullanılan emtia için bir dereceye kadar veresiye satış usulünün kabulü.

Bu her iki kaide de çok esaslıdır; çünkü birinci şekilde, madde istihlâk edilip bittikten sonra tediyeat daha bir müddet devam eder, ve vadesi gelince alıcıya, bu parayı sebepsiz yere tediye ediyormuş zannı gelir.

İkinci şekilde ise, eşyadan edilen istifade, tediyeat müddetince ve hatta daha uzun bir müddet devam eder ve bunu veresiye alan müşteriye alan müşteri, yalnız kira bedelini vermiş gibi olur. İskân kooperatifi şirketlerinden satın alınan evler de bu kabildendir.

Satın alınan şey bir istihsal aleti ise, veresiye satış bir kat daha istifadeyi mucip olur. Bu takdirde zir istihlâk değil, bir istihsal meselesi mevzu bahistir.

Bir dikiş makinesi bir kadın ameleye, tediye edeceği taksitlerden daha çok kazanç temin eder. Nitekim istihlâk eşyaları için de hal böyledir. Meselâ yeni yuva kurmak istiyen bir çift, mobilya alacak paraları olmadığından, çok külfetli ve aynı zamanda gayri ailevi şerait dahilinde mobilyeli bir otelde ikamet mecguriyetinde kalır. Halbuki veresiye mobilyeler sayesinde, hemen kendilerine bir yuva kurabilirler, ve sadece icar bedelinden tasarruf edecekleri para ile de, vadesinde eşyanın bedelini kolayca ödeyebilirler.

Kooperatifler, ortaklarından bu gibi iyilikleri neden esirgerler?

Alman mürahhası M. Klepzig Viyana kongresine verdiği bir takirde peşin para ile satış sisteminin aynen ipkasını musırren istedi. İddiasını isbat etmek için bir çok sebepler dermeyan etti. Bunların içinde bazıları cidden esaslıdır. Bilhassa şu iki tanesi şayanı dikkat görülmüştür :

a — «Veresiye satın alan ortakların sebebiyet vereceği munzam masraf, peşin para ile satın alanlara da yükletileceğinden, bu iki çeşit ortaklar arasında müsavatsızlık hasıl olmaktadır.»

Fakat müsavatsızlığı telâfi etmek için, veresiye yapılan satışlar fiyatına, ademi tediyat ihtimaline karşı, küçük bir sigorta primi ilâve etmek kâfidir.

b — «Veresiye satış usulünün satış miktarını fazlaştırdığına inanmak bir hayaldir. Veresiye satış, satın alma hevesini artırır, fakat satın alma kabiliyetini asla arttırmaz.»

Hayır, veresiye satış, müşterinin varidatını tezyit edecek bir istihsal aleti mevzuu bahis olduğu zaman, bir hayal değildir.

Bunun içindir ki, bu düşünceler ne derece güzel olursa olsun, yukarda bahseettiğimiz şerait dahilinde veresiye satın alma, müşteriye bir faide veya istihsal fazlalığı temin ettikçe, veresiye usulünün terki için kâfi bir sebep teşkil edemezler.

Bununla Rochdale prensiplerine karşı da harekete geçilmiş olunmaz; Rochdale dokumacıları veresiye satış usulünü menetmekte çok haklıdılar, çünkü çok fakir idiler. Veresiye satış ise zenginden fazla fakir için daha çok tehlikedir.

Diğer taraftan Rochdale'in fakir dokumacısı, mağazasından yalnız yiyecek isterdi; bu gün Amerikan ve hatta Avrupa amelesi evlerini dolduran aynalı dolap, banyo, gramofon, dikiş ve yazı makineleri istemezdi; çünkü onun zamanında bu gibi şeyler yoktu; olsaydı bile, bunlara ihtiyaç göstermezdi.

İşte bu sebeplerdir ki Rochdale dokumacıları kaidelerinin bu ikinci maddesi de amelesi sınıfı yaşayış şartlarında vukubulan ehemmiyetli tebeddülât nisbetinde tadil olunmak iktiza eder.

3 — Halka, yani ortak olmayanlara satış

Rochdalların bu üçüncü kaidesi, bir hayli zaman itiraza uğramadı. Fakat Viyana kongresine verilen bir projede : «Halka yapılan sa-

tiş nisbetinin umum satışın % 10 unu geçmemesi ve bu kaideye riayet etmeyen kooperatiflerin, birliğe kabul olunmaması» teklif edilmiştir.

Bir çok memleketlerde ve bhusus Almanya'da, halka satış kanunen menedilmiştir. Bu kaideye riayet etmeyen şirketler ağır cezalara çarpılmakta ve hatta feshedilmektedir. Fakat diğer memleketlerde ve bilhassa Fransa'da umumiyetle halka da satış yapılmaktadır; hatta halka yapılan satış, şirketler muamelâtının büyük bir kısmını teşkil etmektedir.

Bu vaziyeti makul bulmayanlar vardır. Bunların kanaatine göre : «Bir kooperatif, kendi ortaklarının menfaatini himaye etmek maksadile tesis olunmuş bir cemiyettir. Herkese satış yapan bir kooperatifin diğer satıcılardan ne farkı olabilir?

Bu düşünce o kadar doğrudur ki, halka satışın, kanunen serbest bırakıldığı memleketlerde bile, bu gibi kooperatif şirketleri, diğer satıcıların tabi bulundukları mali ve kanuni hükümlere aynen tabi tutulmaktadır.

Halka satış yapan memleketler ve bu meyanda Fransa şu iddida bulunuyor : Satın almak için mağazaya tesadüfen giren bir müşterinin o mağazayı idare eden kooperatife ortak olması alelekser vakidir. İngiliz şirketlerinin yaptıkları gibi, bu tesadüfi müşterinin matlubatına, satış miktarı üzerinden hasıl olan kazancın nısfı ilâve edilece kolursa, şirkete intisabı ihtimali bir kat daha kuvvetlenmiş olur. Bir müddet sonra, müşterinin matlubuna kaydedilen para miktarı bir hisse baliğini (ve hatta Fransa kanunu mucibince hisse bedelinin % 10 unu) bulunca, müşteri hiç bir şey tediye etmeksizin şirkete ortak olmak fırsatını elde eder.

Kooperatifler, kendilerini bütün müstehliklerin, bütün halkın bir uzvu addetmelidirler. Bir gün gelecek ki halk tamamile kooperatif çardusuna yazılacak, ve kooperatif mağazası bir nahiyenin hayatı için bir belediye kadar elzem olacaktır. Şirketin yolunu herkese açmak için en iyi çare, mağazanın kapılarını ardına kadar açık bırakmaktır. Hatta kapının üzerine «duhuliye serbesttir» levhası asılmalıdır.

İşte böyle bir mütalea serdeden Fransız mürahhası halka, yani ortak olmayanlara da satış yapılmalıdır iddiasında bulunarak, Viyana kongresine verilen mevzuubahis projeye itiraz etmiştir.

4 — Temettünün satın alma miktarına göre tevzii

Rochdale dokumacıları ve bu prensibi tatbik etmiş bulunan bütün dünyanın binlerce kooperatif şirketleri, büyük muvaffakiyetlerini

bu prensibe medyundurlar. Bir asırlık tecrübe bu prensibin ameli kıymetini teyit etmiştir. Ve bu prensip bu gün halâ umumiyetle tatbik olunmaktadır. Mamafih, bu kaide zamanla pek çok tadilâta uğramış ve bu gün tanınmıyacak bir şekle girmiştir. Elyevm temettü tevziatı muhtelif şekillerde yapılmaktadır :

Bazı memleketlerde temettü tevziatı aynen, yani nakit para ile olmayıp, kooperatif mağazalarında bulunan emtia ile yapılır. Bu suretle, şirket verdiği geri almış oluyor demektir.

Diğer bir takım yerlerde de kazancın bir kısmı, bir mal satın alınırken prim şeklinde olarak hemen verilir. Bu usul umumiyetle işviçre kooperatif şirketlerinde kullanılmaktadır.

Bundan maada, tevziat, şahsa münhasır olmaktan çıkmakta ve müşterek haline girmektedir, yani temettü ortaklara tevzi edilmeyip hayır işlerine tahsis olunmaktadır. Esasen Rochdale dokumacıları kazancın % 2½ sini terbiyevi işlere hasretmeğe başlamışlardı. Git gide bu nisbet büyüdü ve ihtiyarlık, ölüm, doğum için yardım sandıkları teşkiline; sayfiyeler, çocuk bahçeleri tesisine; neşriyat ve propaganda icrasına, milli ve beynelmilel kongrelere iştirak gibi bir çok şeylere tefrik edildi.

Burada, kazancın ortaklara ne suretle taksim ve yahut ne gibi işlere hasredilmesi lâzım geleceğini münakaşa edecek değiliz çünkü bu mesele bizi çok ileriye sürükleyebilir. Yalnız ortaklara yapılan temettü tevziatının azaltılmasına doğru umumi bir meyil mevcut olduğunu kaydetmekle iktifa edelim.

5 — Bir kişi bir rey

Kooperatif şirketlerini kapitalist şirketlerden tefrik eden işte bu büyük prensiptir. Bu kaide, İngiltere ve Almanya'da kanuni hükümlerle mecburi bir şekle sokulmadığı halde, her yerde tatbik olunmaktadır. Buna şimdiye kadar itiraz eden olmamıştır. Yalnız Charles Gide aşağıdaki bazı ufak tenkidatı serdetmiştir.

«Fransız şirketlerinde, hiç mübayaatta bulunmayan ve binaenaleyh sahte addedilmesi lâzım gelen bu ortakların (her şirkette miktarı pek çoktur) diğer sadık ortaklar derecesinde şirket umurunun tedvirine ve hatta reylerin ile idareyi devirmeğe kalkıştıklarını görmekle müteessirim. Bu usulün pek iyi bir demokrasi prensibi olmadığından, Fransız kooperatif şirketlerinde tatbik edilmesine taraftar değilim. Bundan başka büyük varidat sahibi olanlar daha fazla mübayaatta bulunabileceklerinden, ortakların yaptıkları mübayaat nisbetinde

rey vermelerine de taraftar değilim; çünkü bu suretle zenginler hi-maye edilmiş olacaktır. Buna mukabil müsavat prensiplerinin şu suretle tashih edilmesini teklif ederim :

- a) Asgari bir satın alma haddi.
- b) Ortaklıkta kıdemlilik.

Bu iki kaide esasen bir çok şirketlerde tatbik olunmaktadır. Mamafih şunu da ilâve edelim ki bir kişi bir rey prensibine kredi ve zira-i istihsal kooperatiflerinde ekseriya riayet edilmemektedir.

6 — Din ve siyasette bitaraflık

Bu altıncı prensibe karşı harekete geçen yalnız Ruslar olmuştur. İddiaları şudur :

«Kooperatifçilik yalnız başına bir program vücuda getirmekten, yani kapitalizmi tebdil, ücret mukabilinde çalışmayı ilga ve kârı ortadan kaldırmaktan acizdir. Bitaraflık prensibini muhafaza ettikçe acze mahkûmdur.»

Bu bitaraflık meselesi, Sovyet ve Faşist kooperatiflerinin birliğe kabul edilip edilmemesi vesilesile mevzuu bahs olunmuştu. Beynel-milel kooperatifçiler birliği resmi kooperasyon rejimi müddetince, Sovyet Ruslarını kabul etmemekte ısrar etmişti. Fakat bilâhare 1922 de, kooperatifler serbestilerini tekrar elde ettikten sonra, birlik Ruslara kapılarını açtı. Bununla beraber birliğin bir kısmı ve bahuşus Alman azası : «Moskova kooperatiflerinin birliğimiz dahilinde bulunması, nizamname ahkâmena mugayırdır» diyorlar.

Aynı mesele İtalyan kooperatifçileri için de mevzuubahs olunmuştu. Faşist rejiminin ihdasından ve eski kooperatiflerin Milano birliğinden ihracından sonra, İtalya beynelmilel kooperatifçiler birliğinde temsil edilmemekte idi. İtalyanın birliğe kabul edilmeyeceği Cenevre beynelmilel mesai konferansında her sene mevzuu bahs olmakta ve her memleketin amele mümessilleri, İtalyan sendikalarının tam manasıl İtalya amelesini temsil etmediğini ve bunların ancak bir devlet müessesesi olduğunu ileri sürmektedirler. Mamafih, İtalyan sendikalarının da beynelmilel kooperatifçiler birliğine kabul edilmesi için patronlar ile hükümet mümessilleri her sene rey verirler.

Sovyetler ile faşistlerin birliğe kabul edilmemeleri icap ediyorsa, kooperatif sendika ve siyasi fırkaların birleşmiş bulunduğu memleket olan Belçika'nın da birlikten ihracı lâzım gelmez mi?

Bitaraflık prensibi iki türlü tefsir edilmektedir :

Birincisinde : Bitaraflığa hürmeten, buna riayet etmiyen, yani siyasi bir fırkaya intisap etmiş bulunan kooperatiflerin birliğe kabulü istenilmektedir.

Charles Gide'in kanaatine göre, Rus, İtalyan ve Belçika kooperatifçilere söylenecek söz şu olmalıdır : Komünist mi, Faşist mi Sosyal Demokrat mısınız bilmek istemiyoruz. Kooperatifçisiniz ya siz de bunu tasdik ediyorsunuz değil mi? Şu halde «kâfi, giriniz yalnız meclislerimize girerken siz : Orak ve çekicinizi, siz de demet ve baltanızı vestiyerde bırakınız.»

Filhakika, bu arkadaşlara, birliğin kapıları neden kapansın? Kooperatif mağazaları bir müşteriye : sen «Sosyalistsin» diye mal satmamazlık ediyorlar mı? Esasen Rus ve İtalyan kooperatifçileri arasında birçok ne komünist ve ne de faşist, yani tabiri diğerle «bitaraf» olanlar vardır. Bunlar bir kaç gün için olsun diye renk bayrağın altında bir melce, bitaraf bir toprak bulmakla bahtiyar olacaktırlar.

Şu küçük tetkikten görülüyor ki Roşdalıların ruhları, bu muazzam eserin salâbetinden emin olmalıdır. Ve Charles Gide'in Viyana kongresinde irat ettiği nutkunda söylediği gibi : «Şayet bu dokumacılar bir gün tekrar dünyaya gelecek olurlarsa, büyük hadiseler ve siyasi tahavvülâtla dolu bir asır imtidadınca, aciz işçi ellerinden çıkan bu eseri, bu kadar büyük bir şefkatle muhafaza ve büyüttüklerinden dolayı aleflerine arzı şükran edeceklerdir.»

KOOPERATİFÇİLİK DERGİSİ'NDE YAYIMLANACAK YAZILARDA ARANAN ÖZELLİKLER

Md : 1. Türk Kooperatifçilik Kurumu üç ayda bir ekonomi ve kooperatifçilik konularında bir araştırma ve inceleme dergisi yayımlar.

Md : 2. Bu dergiye gönderilecek yazılar ortalama 15 daktilo sahifesini geçemez. Daha uzun yazılar yayınlanmaz. Eserler Yayın Komisyonuna iki nüsha olarak gönderilir. Metinler daktilo ile 21x30 cm'lik standard daktilo kâğıtlarına ve sahifenin bir yüzüne iki satır aralıkla yazılmalı, sahifenin solunda, başında ve sonunda üç cm, sağ kenarında da 1 cm. boşluk bırakılmalıdır. Bir daktilo sayfasında 30 satırdan fazla bulunmamalıdır.

Md : 3. Dergiye gönderilen yazılar yayınlanmazsa sahibine iade edilir.

Md : 4. Gönderilen yazılarda yazarın unvanı ve adresi adının sonuna konulacak bir işaretle birinci sahifenin altına dip notu olarak bildirilmelidir.

Md : 5. Tercüme yazılarda, yazının alındığı kaynak ve yazarının adı açık bir şekilde belirtilmelidir.

Md : 6. Gönderilecek yazıların özeti her üç dilden birinde de (İngilizce, Almanca, Fransızca) mutlaka verilmelidir. Yabancı dilde özet gönderilmediği takdirde tercüme ücreti telif ücretinden düşülerek ödeme yapılır.

Md : 7. Araştırma ve inceleme dalındaki yazılar aşağıdaki dispozisyonu uygun şekilde hazırlanır.

ÖZET, GİRİŞ, MATERYAL VE METOD, ARAŞTIRMA
SONUÇLARI VE TARTIŞMA, TEŞEKKÜR, SUMMARY veya
ZUSAMMENFASSUNG veya REJÜME, LİTERATÜR.

Md : 8. Yayınlanan yazıların itibari sahifesi (200 kelime) için teliflerde 200.— TL., tercümelerde 150.— TL. ücret ödenir.

KOOPERATİFÇİLİK
«Üç Aylık Kooperatifçilik İlmî İncelemeler»
DERGİSİ FİHRİSTİ

(1979 - 1981 / Sayı : 44 - 54)

KOOPERATİFÇİLİK Dergisinin ilk sayısından itibaren neşredilen yazılara ait beş fihrist hazırlanmıştır.

Bunlardan ilki 22 sayılı, ikincisi 30 sayılı, Üçüncüsü 34 sayılı, Dördüncüsü ise 38 sayılı KOOPERATİFÇİLİK Dergilerinde yazarların soyadlarına göre alfabetik sırayla yayınlanmıştır. Beşinci Fihrist ise yazarların konularına göre tesnif edilmiş ve 1979 yılı 514 - 515 sayılı KARINCA Dergisinde yayınlanmıştır.

Bu defa 1980 ve 1981 yıllarında yayınlanan yazılar yazarların soyadlarına göre hazırlanmıştır :

	Yıl	SAYI	Sayfa
AÇIKGÖZ, Dr. Celâl :			
— Türkiye Seracılığında Kredi Sorunu	1981	52	43-53
ADALILAR, Ayça :			
— Bir Turizm Seyehat Satış Kooperatifi	1980	47	15-24
— Niçin Turizmde Kooperatifçilik	1980	49	43-49
— Turizm Kooperatifçiliği ile Turizm Ekonomisi Arasındaki Yapısal Bağ	1980	49	51-60
ATABERK, Asaf :			
— Tarım Kredi Kooperatiflerinin Sorunları ve Çözüm Yolları	1980	50	25-38
BİÇENTÜRK, Hikmet :			
— Türkiye'de Tarımsal Amaçlı Kooperatifçilik	1979	45	9-25
— Kooperatifçi Gözüyle : Planlı Dönemde Meyve ve Sebze Üretim ve Pazarlama Sorunlarımız	1980	48	46-51
— Meyve-Sebze İhracat Projeleri ve Kooperatiflerimizin Projeden Yararlanma İmkânları	1981	53	5-12
CİNGİ, Dr. Selçuk :			
— Azgelişmiş Ülkelerde Toprak Dağılımı, Tarımsal Verimlilik ve Finansman Sorunları	1980	47	31-39
DEMİRCİ, Doç. Dr. Rasih :			
— Tarım İşletmelerinde Gelişme Eğilimleri	1980	48	21-45
— Sulu Tarım İşletmelerinde Denetim Altında Üretim	1981	51	3-17

GÖNEN, Mehmet :

— Tarım Kredi Kooperatiflerinin Sorunları ve Çözüm Yolları	1980	49	3-17
— Tarım Kredi Kooperatifleri	1981	54	13-18

GÜNDOĞDU, İsmail :

— Tarım Kredi Kooperatiflerinin Sorunları ve Çözüm Yolları	1980	50	3-24

HAZAR, Nurettin :

— Tarım Kredi ve Tarım Satış Kooperatifleri Konusundaki Tebliğler Üzerine	1980	49	27-41
— Ellinci Kuruluş Yıldönümümüzü Kutluyoruz	1981	52	3-5
— Gerçek Kooperatif Kavramı	1981	52	22-42
— Kutlamalar Devam Ediyor	1981	53	3-4
— Atatürk Yılında Türkiye'de Tarım Kooperatifleri	1981	54	3-7

İKTİBAS :

— Rochdale Prensiplerinin Sureti Tatbiki Etrafında	1981	54	34-44

İNAN, Dr. İ. Hakrı :

— Tarım Kooperatiflerinde Yatay ve Dikey Bütünleşme	1979	44	11-19

KAPTANGİL, Dr. M. Kaptan :

— Doğu Karadeniz Bölgesi Fındık Tarım Satış Kooperatiflerinin Yapısı ve Bölgeye Etkisi	1979	44	3-10

MEMİŞ, İhsan :

— Türkiye'deki Konut Kooperatiflerinin Etki Alanları	1979	46	31-41

MİNARECE, İsmail :

— Tarım Satış Kooperatiflerinin Sorunları ve Çözüm Yolları	1980	49	19-26

NAKİP, Mahir :

— TÜRK-İŞ'e Bağlı Sendikaların Kurdukları Tüketim Kooperatifleri	1981	51	31-51

ONAR, Bekir :

— Tarım Satış Kooperatiflerinin Sorunları ve Çözüm Yolları	1979	45	27-33
— Tarım Satış Kooperatifleri Birliklerinin Anamukaveleneme Değişikliği Üzerine Bir İnceleme	1980	47	3-14

ÖĞÜT, Dr. Oğuz : - YURDAKUL, Doç. Dr. Oğuz - TOGA, Turgay :

— Adana İlinde Köy Kalkınma Kooperatiflerinin Yapısı ve Sorunları	1981	51	18-30

PASTANOĞLU, Harun :

— Kooperatif Adama Doğru	1980	48	3-20

RODOPLU, Ali : (Çev.)

— Federal Almanya'da Kooperatif Sistem (Kurt NOVER)	1979	44	21-46

ŞAHİN, İrfan :

— Türkiye'de Su Ürünleri Kooperatifleri	1980	50	39-46
— Türkiye'de Su Ürünleri Genel Durumu, Sorunları ve Çözüm Yolları	1981	53	13-17

TAN, Nail :

— Türk Kooperatifçilik Kurumu'nun 50. Yılında Kooperatifçilik Dergimiz	1981	52	54-56
— Kooperatifçiliğin Kaynağı Olarak Ahilik	1979	45	3-8

TOGO, Turgay - YURDAKUL, Doç. Dr. Oğuz - ÖĞÜT, Dr. Soner :

— Adana İlinde Köy Kalkınma Kooperatiflerinin Yapısı ve Sorunları	1981	51	18-30

TÜRKÖZ, İsmail Orhan : (Çev.)

— Gıda, Enerji, İstihdam, Nüfus Sorunları ve Şehirleşme Hızının Yavaşlatılması Zarureti (Lester BROWN)	1979	45	35-47
— Yoğun İstihdam Sağlayan Teknolojiler (Colin NORMAN)	1979	46	3-13
— Ekonominin Yönetimi İçin Dünya Çapında Yeni Sistem	1980	50	46-56
— Çevre Korunması, Çevre Kirliliği ve Ekonomik Kalkınma	1981	53	34-43

TOPLU, Abdülbaki :

— Atatürk'ün Milliyetçilik Anlayışı	1981	52	7-21

ÜLKÜ, Fethi : (Çev.)

— Uluslararası Kooperatif Birliği Bayrağının Kökeni (Dr. G. FAQUET)	1979	46	15-18

ÜNER, Nurel :

- Çağdaş Kooperatif Kuruluşlarda Kendi Kendi-
ni Finanse Etme Sorunları 1979 46 19-29

YABANOĞLU, Ali Kemal :

- Halka Açık Anonim İşçi Şirketlerinin Sorun-
ları ve Çözüm Önerileri 1981 54 19-33

YURDAKUL, Doç. Dr. Oğuz - ÖĞÜT, Dr. Soner -**TOGO, Turgay :**

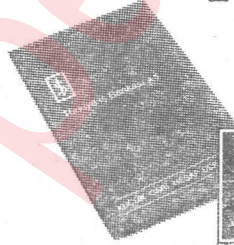
- Adana İlinde Köy Kalkınma Kooperatiflerinin
Yapısı ve Sorunları 1981 51 18-30

YÜZENDAĞ, Ahmet :

- Uygarlık Tarihinde Türkler - Ahi Evran 1980 47 25-30

İş Bankası
hesap cüzdanı
dünyada
benzeri
olmayan bir
“İS”
başardı...

TÜRKİYE
İŞ BANKASI

**ister Doğu'da,
ister Batı'da
olsun,
farketmez!**

**Yurt'un
dört
yanında
hizmetinizdeyiz.**

**TÜRKİYE
HALK
BANKASI**

*Her türlü bankacılık işleriniz,
tasarrullarınız ve kredi ihtiyaçla-
rınız için modern görüş, bilgi ve
personel ile emrinizdedir.*

YÜZYILI AŞAN
TECRÜBESİ İLE
ZİRAAT
BANKASI
HER ZAMAN
HİZMETİNİZDEDİR.

Celal

KOOPERATİFÇİLİK
Founded in 1931

Kooperatifçilik is the publication of The Turkish Co-operative Association, It is published four times a year. The subscription price to the review is \$ 4 a year, air mail included. Correspondance relating to the review should be sent to «Türk Kooperatifçilik Kurumu, Mithatpaşa Caddesi 38/A, Ankara-Turkey.»

The Turkish Co-operative Association assumes no responsibility for the views expressed by authors whose articles appear in Kooperatifçilik.

Proprietor on behalf of
The Turkish Co-operative Association
Nurettin HAZAR

Editorial Board
Ayhan İNAL

İrfan Ünver NASRATTINOĞLU
Bülent AKBAŞ - Doç. Dr. Rasih DEMİRCİ - Nail TAN

Each issue of the review will contain some articles, research notes, communications, book review, announcement and news notes on Co-operatives in English or, French language. But the review is mainly issued for the Turkish readers. For that reason the contents will be mainly Turkish.

Managing Board

Nurettin HAZAR	:	President
Doç. Dr. Süleyman KARA	:	Vice President
Özdemir ÜNSAL	:	Treasurer
Bülent AKBAŞ	:	Member
Ahmet BAYKURT	:	"
Doç. Dr. Rasih DEMİRCİ	:	"
Yıldırım ERGİDEN	:	"
Ayhan İNAL	:	"
Kadir KALFA	:	"
Kâzım OKSAY	:	"
İrfan Ünver NASRATTINOĞLU	:	"
Kâzım SEÇER	:	"
Ertürk ŞENGÜN	:	"
Nail TAN	:	"
Celâl UZEL	:	"

BOARD OR AUDITORS

Aydın İMAMOĞLU	:	President
M. Nedim YILMAZ	:	Member
Sezai YÖRÜK	:	"